

*Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Інститут історії і політології*

Москалюк Михайло Федорович

ЗАГАЛЬНА ТЕОРІЯ ПОЛІТИКИ

*Навчально- методичний посібник для студентів спеціальності
6.040300-“Політологія”*

Івано-Франківськ

2009

УДК 32 (075.8)

ББК 66.5

Москалюк М.Ф. Загальна теорія політики: Навчально-методичний посібник для студентів спеціальності 6.040300.-“Політологія”.-Івано-Франківськ: ВДВ ЦП Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2009.- 76 с.

Рецензенти:

В.В. Марчук- доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри політології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника;

О.Ф.Терешкун-кандидат політичних наук,доцент, завідувач кафедри філософії та політології Прикарпатського юридичного інституту Львівського державного університету внутрішніх справ.

Науковий редактор:

В.Й. Климончук-кандидат політичних наук, доцент кафедри політології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту історії і політології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

(протокол № 6 від 2 квітня 2009року)

Зміст

Вступ.....	4
Тематичний план.....	6
Навчальна програма курсу.....	8
Плани та методичні рекомендації до семінарських занять.....	39
Програмові вимоги.....	69
Орієнтовна тематика курсових робіт.....	71
Рекомендована література.....	73

Вступ

Політологія - наука про політику та її взаємовідносини з людиною і суспільством. З огляду на те, що політика це складний соціальний феномен, вона потребує комплексного вивчення. Тому в рамках суспільствознавчих студій існує на сьогодні цілий ряд наук, які вивчають політику з різних точок зору.

Загальна теорія політики знаходиться в центрі системи політичних наук. Це пояснюється тим, що вона вивчає політичну сферу життя суспільства, по-перше, не серед інших об'єктів, а як єдиний і основний об'єкт;

-по-друге, вивчає не окремі аспекти політичного життя суспільства, а розглядає її як цілісну систему;

-по-третє, в якості головного свого предмета вивчає загальні закономірності виникнення, становлення, розвитку та функціонування політичної сфери життя суспільства, аналізує властиві тільки політиці специфічні закономірності владних відносин.

Для студентів інших спеціальностей дана проблематика вивчається в межах політології. Для студентів-політологів окреслене коло питань вимагає більш детального та глибшого осмислення, формування необхідних первинних базових знань про світ політики. Такий підхід сприятиме кращому опануванню професійно -орієнтованих дисциплін та успішному фаховому становленню. Крім того, засвоєння курсу "Загальна теорія політики" формує навички самостійної роботи над актуальними проблемами політології, допоможе студентам оволодіти засадами політичної теорії, озброїти їх методикою політологічного аналізу.

У результаті вивчення дисципліни студенти повинні знати:

-основні концепції політики, влади і демократії;

- теорії політичних систем і процесів;
- моделі політичної участі й лідерства;
- теорії формальних і неформальних інститутів політики;
- концепції груп інтересів, бюрократії та еліт;
- теорії міжнародних відносин і міжнародної політики.

- Після закінчення курсу студенти повинні вміти:
 - застосовувати набуті теоретичні знання для аналізу політичного життя в Україні та світі;
 - фахово оперувати категоріями політології;
 - творчо і науково готувати курсові , бакалаврські , дипломні та інші наукові роботи.

Пропонований навчально методичний посібник містить: тематичний план, навчальну програму курсу, плани семінарських занять та методичні рекомендації до них, прогамові вимоги , базовий понятійний апарат, орієнтовну тематику курсових робіт. Література, що стосується усього курсу, подана накрикінці посібника. Рекомендована література, що стосується конкретної теми семінарського заняття, подається після зазначення та викладу її проблематики.

Тематичний план навчального курсу “Загальна теорія політики”

Згідно з навчальним планом курс “Загальна теорія політики” розрахований на третій семестр, захист курсових робіт-на четвертий. Його загальний обсяг-96 годин аудиторного навантаження, з них лекцій-60год(4год в тиждень), семінарських занять-36 год.(2 год. в тиждень). Підсумкова форма контролю-іспит через кредитно-модульну систему оцінювання знань студентів.

Розділ курсу	Кількість годин		
	Лекції	Семінари	Всього
Вступ до курсу	2	-	2
Р.І. Теоретико-методологічні засади “Загальної теорії політики” (ЗТП)	4		
Тема 1. Визначення предметного поля ЗТП	2	2	
Тема 2. Методи вивчення політики	2	2	8
Р.ІІ. Політичне життя суспільства	10		
Тема 3. Соціум і політика	4	2	
Тема 4. Влада і політичне життя суспільства	4	2	
Тема 5. Демократія як форма і спосіб організації суспільно-політичного життя	2		14
Р. ІІІ. Об’єктивний вимір політики	4		
Тема 6. Просторово-часові та динаміко-статистичні характеристики політики	4	2	6
Р. ІV. Суб’єктивний вимір політики	4		
Тема 7. Сутність та структура суб’єктивного виміру політики. Політична свідомість.	2		
Тема 8. Політична ідеологія	2	2	6

Р.V. Макрополітика	10		
Тема 9. Макрополітична структура суспільства: теоретичні моделі та інституціональні компоненти	4	4	
Тема 10. Держава як інститут політичної системи	2	2	
Тема 11. Недержавні інститути в макрополітичній структурі	4	2	18
Р. VI. Політичний процес	16		
Тема 12. Концептуальні підходи і механізми функціонування політичного процесу	4	2	
Тема 13. Політичні режими	2	2	
Тема 14. Агенти політичних відносин	2	2	
Тема 15. Політичні еліти	2		
Тема 16. Політичне лідерство	2		
Тема 17. Виборчий процес	2		
Тема 18. Світовий політичний процес	2	2	24
Р. VII Політичні зміни і соціальний розвиток	8		
Тема 19. Сутність політичних змін. Стабільність і кризи в соціально-політичному розвитку	4	4	
Тема 20. Модернізація і транзит	4	2	14
Підсумки			
Тема 21. Політика в соціальному вимірі: соціальний досвід і політичні традиції	2	2(к.р.)	4
	Всього 60 год.	Всього 36 год.	Всього 96 год.

Вступ до курсу “Загальна теорія політики” (ЗТП)

1. Становлення політології як науки.

Три етапи становлення політології: філософський, емпіричний, критичного переосмислення (рефлексій). Функції політології. Суспільна значущість політичної науки, її функціональне призначення. Зростання ролі науки про політику на сучасному етапі. Значення політології для формування політичної свідомості та культури студентів.

2. Мета, завдання, зміст та структура курсу “Загальна теорія політики”.

Обґрунтування мети та завдань. Характеристика розділів програми. Огляд джерел і літератури та їх класифікація.

Розділ I. Теорико-методологічні засади

“Загальної теорії політики”

Тема 1. Визначення предметного поля ЗТП.

1. Політика як об’єкт і предмет наукового пізнання.

Перелік наук, що вивчають політику: історична ретроспектива та сучасність. Місце політології в системі наук про політику, її відмінність та значущість.

2. Загальна теорія політики і політологія: проблема предмету дослідження.

Еволюція уявлень про зміст і межі предмета політології. Предмет політичної теорії. Загальна теорія політики як одна з наук про політику, яка, інтегруючи результати інших суспільних дисциплін, вивчає, по-перше, політичну сферу життя суспільства і людини не в загальному ряді серед інших об’єктів (як філософія, історія та ін.), а як єдиний і основний об’єкт; по-друге, вивчає не окремі аспекти політичного життя як психологія, правознавство та ін., а розглядає його як цілісну багатовимірну систему у всіх проявах; по-третє, в якості головного свого предмета вивчає властиві лише політиці закономірності

владних відносин на всіх рівнях (від державних інститутів до психології і культури володарювання).

3. Логіка пізнання політики.

Фундаментальні та прикладні дослідження в політичній науці. Емпіричний і теоретичний рівні політичного знання. Основні аспекти вивчення політичного життя в межах навчального курсу політології: інституціональний, субстаціональний, функціональний та ін. Структура політичної науки. Політологічні субдисципліни: політична соціологія, філософія, психологія, історія, географія та ін. Проблема співвідношення предметів ЗТП і політологічних субдисциплін.

Функції ЗТП: теоретико-методологічна, науково-пізнавальна, інформативна, навчально-просвітницька, аналітична, прогностична, інноваційна, прикладна, консультативна, соціально-адаптивна.

Тема 2. Методи вивчення політики

1. Формування методологічного інструментарію аналізу політичних явищ.

Етапи еволюції методів вивчення політики:

I. Класичний період (до XIXст.), пов'язаний, в основному, з дедуктивним, логіко-філософським і морально-аксіологічним підходами (Платон, Арістотель, Макіавеллі, Монтеск'є).

II. Інституціональний період (сер.XIX-поч.XX). Основні методи – історико-порівняльний і нормативно-інституціональний (А. де Токвіль, Дж.Мілля, К.Маркс, Ф.Енгельс, Г.Адамс, Д.Берджес, М.Вебер, Г.Моска, В.Парето).

III. Біхевіористський період (50-70pp. XXст.). Переважання кількісних методів.

IV. Постбіхевіористський період. Поєднання “традиційних” і “нових” методів (С.Райд, Д.Геллап, П.Лазарфельд, Д.Істон та ін.).

2. Типологія методів дослідження політики:

Перший підхід: 1) загальнонаукові методи: а) логіко-евристичні: статистичний аналіз і математичне моделювання, діагноз і прогноз, визначення і класифікація,

порівняння і аналогія, індукція і дедукція, аналіз і синтез; б) філософсько-аксіологічні: діалектичний метод, системний, структурно-функціональний; 2) соціально-гуманітарні методи: порівняльно-історичний, синхронно-компаративний, контент-аналіз, тести, шкалювання, інтерв'ю, анкетне опитування тощо; 3) спеціально-наукові методи: моделювання з використанням елементів теорії ігор, порівняльний аналіз держав і партій з використанням комп'ютерної техніки тощо.

Другий підхід: 1) якісні методи; 2) кількісні методи.

Третій підхід: 1) загальні методи: соціологічний, культурологічний, нормативно-ціннісний, функціональний, біхевіористський, інституціональний, антропологічний тощо; 2) загальнонаукові методи: аналізу і синтезу, історіологічний, моделювання, прогностичний, математичний; 3) методи емпіричних досліджень: використання статистичних даних, аналіз документів, анкетне опитування, лабораторні експерименти тощо.

Функціональні завдання методологічного інструментарію.

3. Інструментальні підходи і аналітичні методики в сучасних дослідженнях політичного життя.

Порівняльний (компаративний метод): а) порівняльний аналіз держав (А.Бенкс, Р.Текстор, Массачусетський технологічний інститут); б) порівняльний аналіз націй (Г.Гецков, Р.Раммель, Північно-Західний університет); в) "Йельська програма збору політичних даних" (Б.Рассет, Х.Алкер, Йельський університет).

Метод моделювання політики. Л.Річардсон "Математична психологія війни" "Експертні системи" і "штучний інтелект" в прикладному політологічному аналізі (Ч.Маклелланд, Л.Блумфілд).

Розділ II. Політичне життя суспільства.

Тема 3. Соціум і політика

1. Еволюція уявлень про політику: основні етапи і парадигми.

Сутність терміну "політика". Теологічна концепція інтерпретації політики. Державоцентристський етап еволюції уявлень про політику (від античності – до сер. XVIIст.). Ототожнення політичної сфери із сферою державних відносин.

Державоцентристське розуміння політики Платоном, Арістотелем, Н.Макіавеллі, Т.Гоббсом. Перехідний етап від державоцентристського до соціологічного бачення політики (серед. XVII-серед.XIXст.). Зміщення акцентів із аналізу власне держави на взаємодію держави і громадянського суспільства при збереженні панівного становища держави. Демократичні або ліберальні концепції політики (Т.Гоббс, Дж.Локк, Ж.-Ж.Руссо, Ш.-Л.Монтеск'є): теорії суспільного договору, розподілу влади, народного суверенітету. Формування натуралістичного підходу до розуміння політики: географічна концепція (Ж.Боден, Ш.-Л.Монтеск'є).

2. Особливості сучасних інтерпретацій політики.

Соціоцентристський етап еволюції уявлень про політику (із серед. XIX ст.). Тракткування політики як соціального феномена. Марсистська концепція інтерпретації політики: політика як продукт розвитку економіки та боротьби класів. Теорія расової боротьби (Л.Гумплович і Г.Ратценхоф). Конфліктологічні концепції політики (К.Шмітт, Р.Дарендорф). Завершення формування натуралістичного підходу інтерпретації політики: біологічна концепція (Ч.Ламброзо, М.Нордау), психологічна концепція (Г.Тард, Г.Лебон, Л.Гумплович, Е.Дюркгейм та ін.). Культурологічні теорії політики. Концепція політики М.Вебера. Системна теорія політики Т.Парсонса. Біхевіористський підхід у трактуванні політики (Ч.Меррієм, Г.Лассуел, П.Блау, С.Грама та ін.). Комунікативна концепція політики (Х.Арендт і К.Дойч) та її т. зв. постмодерністське розуміння.

Формування умов вірогідного четвертого етапу еволюції уявлень про політику.

3. Політика як соціальна реальність, її основні сутнісні характеристики.

Три взаємопов'язані аспекти політики: 1) політика як сфера суспільного життя; 2) як вид людської діяльності і соціальної поведінки; 3) як тип соціальних відносин.

Об'єктивний та суб'єктивний підхід щодо осмислення сутності політики. Проблема формування визначення політики: соціологічні, субстанційні та наукові трактування. Рушійні сили, мета, засоби та структура політики. Основні

підходи щодо окреслення причин і обставин виникнення політики. Види політики: критерії визначення. Межі політики в суспільстві, її зв'язок з іншими суспільними сферами. Роль та місце політики в суспільстві. Функції політики. Головні фактори політики: географічні, демографічні, економічні, соціальні, культурні.

Тема 4. Влада і політичне життя суспільства.

1. Влада як явище суспільного життя.

Амбівалентність феномена влади. Ранні концепції інтерпретації влади: Конфуцій – прихильник божественного походження влади і патріархально-патерналістського її трактування; Мо Цзи, Арістотель про природне походження влади. Обґрунтування влади в Нові часи: теорія суспільного договору (Т.Гоббс, Дж.Локк, М.-Л. Монтеск'є).

Сучасні інтерпретації феномена влади. Атрибутивні концепції влади:

а) потенційно-вольові (Г.Гегель, К.Маркс, Й.Фіхте, А.Шопенгауер, Ф.Ніцше, М.Вебер) ;б) інструментально-силові (Т.Гоббс, Д.Кетлін, Т.Моргенау); в) структурно-функціональні (Т.Парсонс, Д.Істон, Г.Алмонд, М.Крозье, Т.Кларк, М.Роджерс).

Реляційні концепції влади (трактування влади як соціальні відносини): а) біхевіористський підхід (Г.Лассуел, А.Каплан); б) теорія “опору” (Д.Картрайт, Дж.Френч, Б.Рейвен та ін.) про класифікації різних форм і ступенів опору в системі владних відносин; в) теорія “обміну ресурсами” (П.Блау та ін.). Пояснення влади через керівний розподіл ресурсів між володарем і підвладним; г) теорія “розподілу зон впливу” (Д.Ронг) про постійний обмін ролями суб'єкта і об'єкта влади.

Інтеракціоністські концепції влади (К.Шмідт, Р.Дарендорф, Л.Козер та ін.). Влада як можливість прийняття рішень, що регулюють розподіл благ в конфліктних ситуаціях.

Психологічна концепція влади (З.Фрейд, К.Г.Юнг).

Марксистська теорія про класовий характер влади (К.Маркс, Ф. Енгельс, В. Ленін).

Комунікативні (Х.Арендт, Ю.Хабермас) та постструктуралістські (М.Фуко, П.Бурдьє) концепції влади. Розгляд влади як багаторазово опосередкований та ієрархізований механізм спілкування між людьми, що відбувається в соціальному полі і просторі комунікацій.

Види влади як суспільного явища.

2. Генеза і природа публічної влади.

Потестарна (додержавна) влада, основні форми її організації. Три основних шляхи політогенезу: а) військовий (посилення ролі вождя та його дружини); б) аристократичний (носіями публічної влади поступово стають представники родо-племінної аристократії, які концентрують в своїх руках військове, релігійне і адміністративно-господарське керівництво); в) плутократичний (пов'язаний з нагромадженнями окремими общинниками матеріальних багатств та посиленням завдяки цьому своєї влади). Наслідок політогенезу – формування відокремленого і відчуженого від общини адміністративного апарату управління, а також асиметричної і амбівалентної структури відносин публічної влади.

Сутність політичної влади та її головні властивості: верховенство, суверенітет, авторитарність, відповідальність, примусовість. Функції влади. Співвідношення державної і політичної влади.

3. Структура і легітимність державної влади.

Структурні компоненти влади: а) агенти; б) цінності; в) способи; г) ресурси. Механізм здійснення політичної влади. Г.Лассуел і М.Вебер про політичне панування і легітимність. Влада як співвідношення панування і підпорядкування між соціальними групами. Джерела влади.

Основні способи існування влади (залежність, незалежність, взаємозалежність між соціальними суб'єктами). Напрямки і способи функціонування влади: керівництво, управління, контроль, прийняття рішень. Методи здійснення влади: співробітництво і суперництво, заохочення і примус. Типи та види влади.

Традиційні форми політичної влади: монархія, демократія, аристократія, технократія, охлократія, бюрократія, теократія, плутократія, елітократія.

Зміст концепції поділу влади.

Тема 5. Демократія як форма і спосіб організації суспільно-політичного життя.

1. Поняття демократії. Витоки та основні історичні форми демократії.

Демократія як гуманістична цінність. Сутнісні риси демократії як процесу, способу організації і функціонування суспільно-політичного життя та форми здійснення влади. Багатоаспектність демократії як соціально-політичного і правового явища (народовладдя, ідея і світоглядна орієнтація різних соціальних груп, принципи, методи і режими функціонування відповідних соціально-політичних систем; форма держави і спосіб організації діяльності громадських організацій; єдність прав і обов'язків громадян). Принципи і ознаки демократії.

Виникнення та етапи розвитку демократії

2. Основні концепції демократії.

Класична, ліберальна, соціальна, представницька, плюралістична, елітарна, плебісцитарна та ін. теорії демократії: сутнісні ознаки та особливості. Різноманітність теорій демократії.

3. Типологія демократії.

Критерії типологізації: а) за формою здійснення влади (пряма, плебісцитарна, представницька); б) за трактуванням поняття “народ” (всезагальна, обмежена, охлократія); в) за джерелами влади (індивідуалістська, плюралістична, колективістська); г) за реалізацією рівності політичних прав громадян (політична, соціальна); д) за ступенем підкорення меншості більшості (деспотична, тоталітарна, конституційна).

Особливості ліберальної, колективістської, “соціалістичної”, плюралістичної демократії. Пряма, представницька та плебісцитарна демократія.

4. Роль і місце демократії в суспільно-політичному житті.

Демократизація – вирішальний чинник оновлення сучасного світу. Вірогідні переваги та недоліки демократії. Україна в сучасних демократичних процесах. Шляхи лібералізації та реформування українського суспільства. Демократія як глобальний процес.

Розділ III Об'єктивний вимір політики

Тема 6. Просторово-часові та динаміко-статистичні характеристики політики

1. Проблема можливості об'єктивного бачення політики.

Структура об'єктивного виміру політики : а) владні регулятиви і ціннісні орієнтири; б) політичний простір і час; в) політичний порядок і зміни.

Проблема об'єктивного бачення політики. Фахове об'єктивне обґрунтування політики політологами.

2. Ціннісні орієнтири і владні регулятиви в структурі політичного життя. Політичні норми .

Системоутворююча роль політичних установок. М.Вебер про легітимацію політичної влади. Комунікативна модель легітимації влади Ю.Хабермаса. Рівні політичної соціалізації: а) первинне засвоєння цінностей і норм; б) визнання (невизнання) і підтримка існуючої системи влади; в) визначення своєї позиції всередині політичного поля.

Місце цінностей і норм у політиці.

3. Просторово-часовий континуум політичної сфери. Мікро-, макро-, мегаполітика.

Політичний простір, його сутнісні характеристики та вплив на політику (Ш.-Л. Монтеск'є про взаємозв'язок між оптимальною формою правління і масштабами територіального простору держави). Розмежування категорій соціального і

політичного простору з простором фізичним і географічним політологами ХХ століття (П.Сорокін, П.Бурдьє). Зв'язок політичного простору з внутрішньою та зовнішньою політикою. Сучасна тенденція взаємопроникнення і переплетення простору внутрішньої і міжнародної політики на прикладі ЄС, ООН та ін.

Структура просторового континууму з точки зору ролі учасників політичного життя: а) локальний рівень (мікрополітика – це діяльність суб'єктів на національно-державному рівні); б) регіональний рівень (макрополітика – це політична взаємодія держав та інших суспільно-політичних об'єднань на рівні континентів і субконтинентів – ЄС в Європі); в) глобальний рівень (мегаполітика – планетарний масштаб).

Три виміри політичного простору: 1) як передмова політичного життя (територіальні розміри, межі і форми організації, координати цивілізації, вплив клімату на політику, зв'язок центру з владою, активність і пасивність політичного життя тощо); 2) як мета політичних процесів життєдіяльності (геополітика); 3) як середовище здійснення найрізноманітніших форм політичного життя (в межах певної країни чи світового співтовариства).

Політичний час як тривалість існування державних інститутів та інших соціально-політичних суб'єктів і тривалість стійких станів тих чи інших відносин між ними. Специфіка політичного часу в порівнянні з географічним, календарним та фізичним. Плюралізм типів соціального часу. Лінійний і циклічний типи соціального часу: сутнісні характеристики та відмінності. Проблема збалансованості часу різних суспільно-політичних процесів. Ефекти прискореного та есхатологічного часу.

4. Політичний порядок і зміни. Структурно-функціональний і динамічний підходи.

Проблема статистичного і динамічного стану соціальної та політичної діяльності в працях О.Конта, І.Спенсера, П.Сорокіна, Г.Алмонда, Д.Розенау, С.Хантінгтона. Статика і динаміка політичного життя. Категоріальне обґрунтування політичного порядку і змін: поняття “система”, “процес”, “розвиток”, і “зміни” в політичній науці.

Розділ IV. Суб'єктивний вимір політики

Тема 7. Сутність та структура суб'єктивного виміру політики.

Політична свідомість.

1. Специфіка суб'єктивного зрізу політики.

Політична активність і діяльність як суб'єктивована форма політики. Основні форми активної життєдіяльності: 1) пізнавальна; 2) практично-перетворююча; 3) комунікативна; 4) ціннісно-орієнтаційна.

Дуалістична структура політики (об'єктивно-ціннісний вимір): 1) “політична свідомість і буття”; 2) “практично-перетворююча активність і політичні відносини”; 3) “політичні інститути“ і “соціальне спілкування”.

Проблема суб'єктивного бачення політики.

2. Політична свідомість як суб'єктивна рефлексія і актуальне орієнтування в полі політики.

Визначення та структура політичної свідомості. Політична свідомість як форма відображення політичного буття. Обумовленість політичної свідомості історичними, національними, соціально-економічними і культурними чинниками розвитку суспільства. Політична свідомість суспільства, соціальної групи та особи. Групова і масова політична свідомість. Типи політичної свідомості. Політична свідомість і політична воля. Авторитарна і демократична свідомість.

3. Практично-перетворююча активність соціальних суб'єктів і політичні відносини. Концепція “раціонального вибору” політичних дій.

Практична активність у політичному житті як сукупність елементарних політичних дій. Аналіз структури політичної діяльності і поведінки в теоретичних концепціях М.Вебера, Т.Парсонса, А.Гудденса, М.Олсона, Ю.Хабермаса. Структура політичної діяльності: а) суб'єкти і об'єкти;

б) цілі та засоби; в) умови і результати; г) інтереси і цінності; д) мотиви та установки.

1) Концепція “раціонального вибору”: суть, позитивні та негативні сторони.

Зміст: 1) актори переслідують певні цілі; 2) ці цілі відображають їх усвідомлені егоїстичні інтереси; 3) поведінка базується на свідомому виборі; 4) індивід виступає основним актором в суспільстві; 5) актори володіють пріоритетними установками; 6) у випадку вибору альтернатив актори вибирають варіант з отриманням найвищої вигоди; 7) актори володіють певною інформацією як про можливі альтернативи, так і можливі наслідки їх вибору.

4. Політичні інститути і соціальне спілкування, концепція “нового інституціоналізму”.

Поняття політичного інституту (М.Вебер, Е.Дюркгейм, Ж.Бордо, М.Дюверже). Ідеї “нового інституціоналізму”. Д.Марч і Д.Олсен (“Знову відкриваючи інститути”, 1989) про сутність, роль та місце політичного інституту в житті суспільства. Критика біхевіористського, структурно-функціоналістського та утилітаристського підходів щодо аналізу політики та політичних інститутів.

Тема 8. Політична ідеологія.

1. Поняття політичної ідеології, її сутнісні риси, рівні та функції.

Поняття ідеології та класичні уявлення про неї (Де Тресі, К.Маркс, Р.Міхельс, М.Вебер, О.Лемберг, Т.Парсонс, Г.Пайн). Сутнісні риси політичної ідеології: 1) вираження інтересів суб’єкта політики; 2) відображення проблем соціальної цілісності, управління суспільством, державою; 3) наявність систематизованої теоретичної форми.

Структурні елементи політичної ідеології: 1) зв’язок із загальною світоглядною системою епохи; 2) програмні установки, сформульовані на основі тих, чи інших положень цієї системи; 3) стратегія реалізації програмних установок; пропаганда; 5) конкретні кроки щодо реалізації цієї програми. Рівні політичної

ідеології: теоретико-концептуальний, програмно-політичний, актуалізований (засвоєння і втілення принципів і цілей певної ідеології). Функції політичної ідеології: створення позитивного образу здійснюваної політики, інтеграція суспільства, мотивація політичної поведінки.

2. Основні ідейно-політичні течії сучасності.

Лібералізм і неолібералізм. Генеза і основні риси консерватизму як політичної течії. Неоконсерватизм і його місце у сучасному політичному житті. Соціалізм. Еволюція соціалістичної ідеї та соціалістичного руху. Теорія “наукового соціалізму” й суспільна практика. Сучасні концепції соціалізму. Сучасний соціал-демократизм, його роль у політичному житті. Екстремізм. Особливості політики екстремізму. Правий і лівий екстремізм. Тероризм – крайня форма політики екстремізму. Анархізм і нацизм як різновид правого екстремізму. Негативна роль у політиці сучасного екстремізму.

Розділ V. Макрополітика

Тема 9. Макрополітична структура суспільства: теоретичні моделі та інституціональні компоненти.

1. Теоретичні моделі політичної організації: еволюція і типи.

Державоцентристський підхід щодо макрополітичної структури суспільства (Платон, Ж.Боден, Н.Макіавеллі та ін.). Анархістська концепція макрополітики (У.Годвін, П.Прудон, А.Штірнер, М.Бакунін, П.Кропоткін). Марсистська теорія (К.Маркс, Ф.Енгельс, В.Ленін, А.Грамші). Системний підхід щодо макрополітичної структури суспільства: генеза, сутнісні характеристики.

2. Класичні концепції політичної системи. Сутність і функції політичної системи.

Системна модель політичної системи Д.Істона (“Політична система”(1953), “Модель для політичного дослідження”(1960), “Системний аналіз політичного

життя”(1965), “Аналіз політичної структури”(1990)). Основні фази механізму функціонування політичної системи: “вхід”, тобто вплив зовнішнього середовища у формі вимог і підтримки; 2) “конверсія” або перетворення соціальних вимог у підготовку альтернативних рішень, здійснюваних владою; 3) “вихід”, прийняття рішень і їх реалізація у формі практичних акцій; 4) результати діяльності уряду впливають на зовнішнє середовище через “систему зворотнього зв’язку”.

Функціональна модель Г.Алмонда. Три аналітичних рівні політичної системи: 1) “рівень процесу” пов’язаний із впливом зовнішнього середовища на політичну систему, проявляється у здійсненні політичними інститутами певних функцій (артикуляції, агрегування інтересів, випрацювання політичного курсу, здійснення політики, арбітраж); 2) “рівень системи” адаптація суспільства до політичної системи. Основні функції: соціалізація індивідів до цінностей політичної системи через посередництво інститутів церкви, сім’ї і школи; функція рекрутування прихильників чи противників системи, тобто активних чи пасивних громадян; функція політичної комунікації (через посередництво ЗМІ); 3) “рівень управління”, організація управління колективними ресурсами суспільства.

Концепція політичної системи Т.Парсонса (“Система сучасних суспільств”(1997)). Політична система як специфічний елемент соціальної системи.

Інформаційно-кібернетична модель К.Дойча (“Нерви управління: моделі політичної комунікації і контролю”(1963)). Політична система як сітка комунікацій та інформаційних потоків. Блоки політичної системи: 1) отримання і вибір інформації; 2) опрацювання і оцінка інформації; 3) прийняття рішень; 4) здійснення рішень із зворотнім зв’язком. Три типи комунікацій: 1) особисті неформальні комунікації; 2) комунікації через організації; 3) комунікації через ЗМІ.

Позитивні та негативні сторони основних моделей політичних систем.
Сутність і функції політичної системи.

3. Підсистеми в макрополітичній структурі.

Політичні відносини, політична організація суспільства, ЗМІ, політичні принципи та норми, політична культура як структурні компоненти політичної системи. Інституціональна (виборчі системи, державні установи, партії, профспілки, таємні, нелегальні об'єднання), інформаційно-комунікативна (ЗМІ – офіційні та неофіційні), нормативно-регулятивна (моральні, правові, політичні норми) підсистеми макрополітичної структури суспільства.

4. Типологія політичних систем.

Платон, Арістотель, Макіавеллі про типологію політичних систем. Марксистський (формаційний) підхід до класифікації політичних систем: рабовласницька, феодальна, буржуазна, соціалістична. Типологізація: а) М.Вебера: традиційні, раціональні, бюрократичні політичні системи; б) Г.Алмонда: англо-американська, континентально-європейська, тоталітарна, доіндустріальна. Варіанти поділу політичних систем Г.Алмондом і Д.Пауелом.: I варіант: а) примітивні; б) традиційні; в) сучасні; II варіант: а) індустріальні; Поділяються на демократичні (консервативні і соціально-ліберальні) і авторитарні (радикальні, консервативні); б) доіндустріальні. Поділяються на неотрадиційні (зона Тропічної Африки), популістські (нові визвольні режими в Азії, Африці, Латинській Америці), авторитарні (режими з технократичною стратегією мобілізації населення на зразок Тайваню, Південної Кореї, Бразилії). Інші підходи щодо класифікації політичних систем: формаційні, режимні, ідеологічні, інтеграційні (цивілізаційні) політичні системи.

5. Сучасні постсистемні підходи до макрополітички.

Теорія “структурації” А.Гідденса. Соціологічна інтерпретація публічної влади і політичних інститутів. Макроструктура суспільства як соціальна “структурація” і політична інституціоналізація, що проявляється у неперевному потоці дій і взаємодій індивідів, упорядкованими нормами і ресурсами. Концепція “соціального і політичного поля” П.Бурдьє. Макрополітичне поле як сукупність соціальних практик окремих агентів, які характеризуються займаємими просторовими позиціями, об'ємами, потенціалом контролюємих ресурсів і

інституціональних статусів. Макрополітика як соціальний ринок із попитом і пропозицією на політичні товари (напр., програми партій), а також процес їх виробництва.

Теорія “нового інституціоналізму” (Д.Марч, Д.Олсен, П.ді Маджіо). Розгляд політичних інститутів з точки зору взаємозв’язку формальних і неформальних правил гри, які у підсумку утворюють складні організаційні відносини, форми взаємодії і саму кооперативну діяльність людей, підтримують стабільність і відтворюють порядок у суспільстві.

Тема 10. Держава як інститут політичної системи.

1. Поняття, ознаки і функції держави. Різноманітність концептуальних підходів до визначення держави.

Поняття держави, її визначальні ознаки та причини виникнення. Формотворчі чинники держави. Генеза інституту держави у світовій політичній думці (Арістотель, Платон, Т.Гоббс, К.Маркс, Г.Гегель та ін.). П’ять типів концепції держави: 1) правовий; 2) історичний; 3) соціально-антропологічний; 4) політологічний; 5) філософський. Специфіка політологічного підходу: концепції плюралізму, елітизму, корпоративізму, марксизму, структуралізму, інструменталізму та “нового інституціоналізму”. Функції держави (внутрішні і зовнішні, постійні і тимчасові, відкриті і латентні). Функція здійснення “загальних справ” і функція захисту існуючого режиму. Сутність і місце держави у політичній організації суспільства. Різноманітність концептуальних підходів до визначення держави.

2. Типологія держав.

Форми державного правління: монархія і республіка, парламентська монархія, президентська і парламентська республіка. Форми державного устрою: унітарна, федеративна, конфедеративна держава.

Інші підходи щодо типологізації держав: етнонаціональний, соціально-правовий тощо.

Типологія держав як змінна величина.

3. Правова соціальна держава.

Поняття правової соціальної держави. Основні принципи і риси. Витоки ідеї правової держави у світовій політичній думці (Платон, Арістотель). Ідейно-теоретичні підвалини концепції правової держави: теорія розподілу влади (Ж.-Л. Монтеस्क'є); ідея народного суверенітету (Ж.-Ж. Руссо). Теорія держави як об'єднання людей, які підкоряються правовим законам (І.Кант).

Теоретичні засади правової держави у творах українських мислителів (В.Липинський, Б.Кістяковський). Проблеми формування правової соціальної держави в Україні.

Тема 11. Недержавні інститути в макрополітичній структурі суспільства

1. Поняття, природа і типологія недержавних інститутів.

Сутність недержавних макрополітичних інститутів. Проблема класифікації недержавних об'єднань у світовій політичній думці (Т.Гоббс, А.Бентлі). В.Кей, Г.Джордан про політичні партії, групи тиску в макрополітичній структурі суспільства.

2. Партії як політичні інститути: генеза, розвиток, ознаки та роль у політичному житті.

Виникнення та еволюція політичних партій. Чинники утворення партій:

а) наявність у певних соціальних груп специфічних інтересів, реалізація яких вимагає утворення партії; б) різні погляди щодо політичного устрою суспільства та інших конкретних політичних питань; в) незадоволення частини суспільства своїм становищем та наявність нагальної потреби діяти, щоб змінити його; г) наявність міжнаціональних конфліктів та міжконфесійних протиріччів, коли партії формуються насамперед навколо національних та релігійних ідей.

Об'єктивний характер інституціоналізації партій.

Основні ознаки партії: наявність організації, тяжіння до влади, ідеологічний характер. Відмінність політичних партій від груп інтересів, суспільних організацій, груп тиску та інших об'єднань. Структурні компоненти політичної

партії: лідер, партійний апарат, ідеологи, рядові члени. Місце партій у політичному процесі. Функції політичних партій. Суперечлива сутність політичних партій.

3. Класичні теорії політичних партій і партійних систем (Н.Макіавеллі, Т.Гоббс, К.Маркс, Р.Міхельс, М.Вебер, М.Дюверже та ін.)

Питання політичної партії у світовій політичній думці. У джерел партології: Р.Міхельс, М.Острогорський, М.Вебер про основні стадії розвитку партії. Проблема типологізації політичних партій: різноманітність підходів.

Марксистська схема класифікації політичних партій.

М.Дюверже (“Політичні партії”, 1951) про кадрові і масові, парламентські та непарламентські політичні партії.

Інші схеми класифікації (Р.Макрідіс, Є.Вятр та ін.)

Типологія партійних систем (М.Дюверже, Б.Гаврилишин, Дж.Сарторі) та ін.

4. Групи тиску: поняття, суспільні функції та технологія діяльності.

Характер і можливості впливу груп тиску на політичну владу (поінформованість, кваліфікація керівників, політичний досвід). Зв’язок груп тиску з політичними партіями і державними лідерами. Позитивні риси в діяльності груп тиску (реалізація принципів відкритості, гласності, свободи слова; вплив на економіку, прийняття політичних рішень) та можливі негативні явища (корупція, корпоративізм, протекціонізм, дискредитація суперників). Лобізм як політична практика. Типи лобіювання: вплив або тиск на владу, на політичні партії, на громадську думку. Форми політичного лобі.

Розділ VII. Політичний процес.

Тема 12. Концептуальні підходи і механізми функціонування політичного процесу.

1. Сутність і типологія політичних процесів.

Поняття політичного процесу: макро і мікропідходи. Політичний процес як загальна динамічна характеристика всієї політичної системи. Послідовна зміна її станів, стадій розвитку (макрОВИзначення). Політичний процес як сума акцій різних соціально-політичних суб'єктів, тобто як сукупність мікропроцесів.

Концептуальні підходи щодо інтерпретації політичного процесу. Полібій ("Всесвітня історія"): концепція цілісного кругообігу політичного життя. Марксистське трактування політичного процесу. Сучасний стан розвитку концепції політичного процесу: мікротеорії Д.Трумена, В.Парето (концепція циркуляції та кругообігу еліт), А.Бентлі: концепція "груп інтересів" (інтерпретація політичного процесу як взаємного тиску соціальних груп у боротьбі за владу і контроль за розподілом ресурсів). Теорія політичного процесу Д.Істона. Зміст політичного процесу: політична діяльність, політична участь, політичне функціонування, парламентська і партійна форма діяльності, політичні рішення, стратегія і тактика в політиці, політичний маркетинг, політичний менеджмент. Іноваційна, стабілізуюча, консервативна, реакційна політична діяльність. Революція та реформа. Повстання, бунт, путч.

Типологія політичних процесів: локально-регіональні і глобальні, стабільні та кризові, легальні і "тіньові" політичні процеси. Типологізація В.Бебика.

2. Структура і актори макрополітичного процесу.

Структура макрополітичного процесу з точки зору, по-перше, взаємодії держави і громадянського суспільства, державного управління і політичної участі; по-друге, діяльності соціальних суб'єктів і функціонування політичних інститутів, які складають зміст цілісного макропроцесу; по-третє, основних часових фаз і станів його протікання, обумовленими відповідним балансом сил (рівноваги-нерівноваги). Основні компоненти політичного процесу: фактори (середовище); актори; їх дії і взаємодії; норми, які регулюють відносини; рівень рівноваги; континуум (простір і час); зони його протікання.

Г.Алмонд і Г.Ласуел про функції інститутів у політичному процесі: артикуляція індивідуальних і групових інтересів; агрегування інтересів;

випрацювання політичного курсу; реалізація прийнятих рішень; контроль і арбітраж.

Актори політичного процесу. Ростановка і співвідношення соціальних сил на політичній сцені.

3. Механізм випрацювання і здійснення державної політики.

Суть і роль управління в суспільно-політичному житті. Політичне управління. Типологія управління. Сутність, специфіка і функції державного управління. Органи державного управління: інститут глави держави; уряд – вищий орган політичної й адміністративної влади і державного управління на місцевому рівні. Механізм формування державної служби: кадрова, наймана і змішана система. Моделі державного управління: американська, японська, європейська, соціалістична, державне управління перехідних суспільств.

Структура механізму сучасної державної політики: 1) формування легітимного суб'єкта і інституціональної ієрархії державної політики: етатистський, корпоративістський, плюралістичний і партиципаторні способи; 2) вироблення стратегічного курсу і прийняття державних рішень: “активна” і “представницька” моделі; 3) адміністративні та інші засоби реалізації управлінських рішень; 4) державний контроль і арбітраж.

Політичне рішення: його суть, структура і функції. Концепції й моделі прийняття рішень. Теорія соціальної дії М.Вебера. Г.Саймон про теорію раціонального вибору. “Споживацька модель” Х.Хіммельвайта. Типологія політичних рішень. Процес прийняття державних рішень.

Тема 13. Політичні режими

1. Поняття і сутність політичного режиму.

Правовий та соціологічний підхід. Розгляд політичного режиму як інституціонального способу взаємодії держави і суспільства, уряду і громадян. Основні параметри політичного режиму: характер функціонального відношення владного порядку до фундаментальних прав і свобод громадян; відповідність заходів адміністративних органів державно-правовим основам, які проявляються

у дотриманні конституційних норм та інших законів країни; ступінь політичної участі народу в процесі прийняття державних рішень; рівень можливості вільного і конкурентного співробітництва правлячих і опозиційних угруповань в процесі формування органів державної влади; роль відкритого насильства і силового примусу в сукупності методів державного управління.

2. Методи державного управління в структурі політичного режиму.

Два фундаментальних типи методів державного управління: переконання і примус. Методи державного управління та основний часово-просторовий ареал їх застосування: а) карально-силові засоби; б) примусова мобілізація і адміністративна регламентація населення; в) правове регулювання на базі законодавчих норм і судово-арбітражної системи; г) систематичне соціально-політичне маневрування, яке включає в себе інструменти компромісу; д) ідейно-політичне маніпулювання (напр., релігійні проповіді, вплив ЗМІ).

Залежність методів державного управління від типу політичного режиму.

3. Типологія політичних режимів

Характеристика демократичного режиму. Плюралізм як основа досягнення демократичних цінностей.

Авторитарний режим, сутнісні ознаки. Форми авторитаризму:

- 1) військовий режим: а) військово-диктаторський; б) військово-демократичний; в) авторитарний преторіанізм;
- 2) монархічний: а) абсолютна монархія; б) дуалістична.
- 3) теократичний режим;
- 4) персоніфікований режим: а) персональна тиранія; б) матримоніальна тиранія;
- 5) однопартійний режим;
- 6) конституційний режим: а) конституційно-патріархальний; б) конституційно-авторитарний.

Інші схеми класифікації: авторитарно-лібералізований і радикально-авторитарний політичні режими.

Тоталітарний режим. Риси тоталітаризму. Х.Арендт “Джерела тоталітаризму” (1951), Д.Арон “Демократія і тоталітаризм” (1956), К.Фрідріх і З.Бжезінський “Тоталітарна диктатура і автократія” (1956). Конкретно-історичні форми тоталітаризму: сталінізм та фашизм. Фактори, що сприяють формуванню тоталітаризму в сучасних умовах. Трансформація політичних режимів у посткомуністичних суспільствах. Основні риси політичного режиму в Україні на сучасному етапі. Різноманітність підходів щодо типологізації політичних режимів.

Тема 14. Агенти політичних відносин

1. Поняття агента політичних відносин

Проблема агента політичних відносин в історії світової та української політичної думки (Платон, Арістотель, Н.Макіавеллі, Г.Гегель, К.Маркс, Ф.Оппенгеймер, А.Бентлі, В.Парето, В.Липинський). Заміна в 50-60-х рр. ХХ ст. західними політологами понять “суб’єкт-об’єкт” на поняття “політичний актор” (активний учасник політичного життя).

2. Основні підходи щодо інтерпретації суб’єктів і об’єктів політики.

а) організаційно-інституціональний підхід (переважав у політичній думці до поч. ХХ ст.). Всі суб’єкти політики зводяться, як правило, до державних – рідше до недержавних – інститутів. Теорія “нового інституціоналізму” (Д.Марч, Д.Олсен). Неформальні інститути (корпоративно-відомчі клани бюрократії, неформальні клуби політиків і бізнесменів) як суб’єкти політики;

б) соціально-редуктивний підхід. Індивіди і групи як основні суб’єкти політики. К.Маркс, Ф.Енгельс про класи як суб’єкти політичних відносин. Концепція “груп інтересів” А.Бентлі. Г.Лассуел про особистість як визначальний суб’єкт політики.

3. Види політичних агентів.

Проблема класифікації політичних агентів. Типологізація Г.Алмонда і Г.Пауела:

а) аномічні (спонтанно та епізодично утворювані групи учасників мітингів, маніфестацій тощо); б) неасоціативні – об’єднання людей, які мають в

основному безпосередній персональний контакт, неформальні зв'язки, але організаційно не структуровані (корпоративно-кланові, етноконфесійні угруповання і т.д.); в) асоціативні – легально існуючі об'єднання і асоціації, які мають організаційну структуру і апарат, виражають певні приватні інтереси (професійні, демографічні, тобто жіночі, молодіжні і т.п., національні тощо); г) інституціональні групи – угруповання людей, що існують всередині формальних політичних структур: армії, парламенту, партій і т.д., які мають значні можливості контролювати ті чи інші види суспільних ресурсів, напр. депутатські групи в парламенті тощо.

Види політичних агентів за Дж.Розенау (“Турбулентність у світовій політиці”, 1990):

I група: Актори мікрополітики: 1) рядовий громадянин або рядовий член будь-якої політичної організації, по відношенню до якого здійснюється мобілізація і контроль; 2) офіційний, суспільний діяч чи лідер організації, який, зокрема і здійснює мобілізацію та контроль щодо рядових громадян; 3) приватний або автономний актор, який здатен здійснювати незалежні від організації політичні дії.

II група: Актори макрополітики: 1) держави; 2) підгрупи великих спільностей (угруповання державної бюрократії); 3) транснаціональні організації (ООН, НАТО, ЄС та ін.); 4) неуправляема громадськість (необмежені масові виступи великих груп людей з економічними чи іншими проблемами; б) певним чином організовані та мобілізовані рухи (студентські, феміністські, воєнні і т.п.).

Марксистська типологія політичних агентів: а) основні або первинні агенти політики: класи; б) другорядні або похідні: політичні інститути, які виражають соціально-класові інтереси.

Тема 15. Політичні еліти

1. Поняття про політичні еліти

Політичні еліти як невеликі групи людей, чиє місце й становище у суспільстві надає їм можливість ухвалювати рішення, які впливають на життя і розвиток

суспільства або суттєво впливати на процес виникнення і ухвали таких рішень. Характерні ознаки еліти: а) максимальна концентрація влади (у межах суспільства в цілому або якогось одного з його основних сегментів); б) вузька соціальна база; в) певний рівень внутрішньої згуртованості і взаємозв'язку; г) спільність політичних поглядів і переконань; д) спільні інтереси і прагнення. Загальні причини існування еліт. Чотири основні способи формування еліти: делегування, призначення, протекція, активність самого кандидата.

Типологія еліт: різноманітність підходів.

Значення політичної еліти в житті суспільства.

Шляхи становлення сучасної еліти в Україні.

3. Теоретичне обґрунтування елітаризму.

Морально-інституціональний і структурно-функціональний підходи (Платон, А.Гамільтон, Ф.Ніцше). Класичні теорії еліт (В.Парето, Г.Моска, Р.Міхельс). Обґрунтування явища політичної еліти у спадщині українських політичних мислителів (В.Липинський, Д.Донцов, М.Драгоманов). Сучасні концепції еліт: макіавеллістська школа, ціннісні теорії, теорії демократичного елітаризму, концепції плюралізму еліт, ліволіберальні концепції, партократична теорія тощо.

Тема 16: Політичне лідерство.

1. Поняття і сутність політичного лідерства.

Політичний лідер, сфери його діяльності: теоретична, аналітична, ідеологічна, організаторська, виконавча, стратегічна, тактична. Вимоги до політичного лідера: професійна придатність, компетентність, популярність, демократизм, відповідальність, висока політична культура і моральність.

Функціональні особливості політичного лідера: здійснення функції оцінки, вироблення лінії поведінки, виконання мобілізуючих функцій, прогностична функція. Соціальна роль політичного лідерства.

Критерії оцінки популярності та ефективності діяльності політичного лідера в сучасній Україні.

2. Типологія політичного лідерства та її критерії.

Різноманітність підходів щодо типології політичного лідерства. Критерії типологізації: суспільно-історичні умови, вид регулювання суспільних відносин, об'єкт лідерства, форма лідерства, стиль лідерства (М.Вебер, Г.Ласуел, М.Херман, Р.Такер, Дж.Бернс, Є.Вятр).

3. Теорії політичного лідерства.

Генеza класичних поглядів на політичне лідерство (Н.Макіавеллі, Т.Карлейль, Р.Емерсон, Ф.Ніцше та ін.). Теорія рис (Е. Богардус, Ф.Гальтон). Пояснення природи політичного лідерства індивідуальними рисами людини – такими як розвинений інтелект, сила волі, цілеспрямованість, організаторські здібності тощо. Ситуаційна теорія (Р.Согділл, Т.Хілтон та ін.). Обґрунтування ідеї залежності поведінки лідера від соціальних умов. Психологічні концепції: а) теорія З.Фрейда (витоки лідерства знаходяться у несвідомому прагненні індивіда панувати над іншими); б) теорія Г.Лебона (поділ суспільства на весільних лідерів і безвольну масу); в) теорія Е.Фромма та Т.Адорно (індивіди, для яких влада є внутрішньою інстинктивною потребою, за певних соціальних умов, напр. криз, перетворюються у авторитарних вождів). Марксистська теорія. Трактатування об'єктивної та соціально-класової природи політичного лідерства.

Тема 17. Виборчий процес

1. Сутність і функції виборів у демократичному суспільстві.

Основні принципи вільних демократичних виборів: 1) принципи виборчого права, які визначають статус кожного громадянина на виборах (всезагальність, рівність, таємність виборів, пряме голосування); 2) загальні принципи організації виборів (свобода виборів, конкурентність, регулярність тощо).

Види виборів: а) за предметом обрання (президентські, парламентські, муніципальні); б) з огляду на причини проведення (чергові, позачергові, додаткові).

Політичні вибори як широкий комплекс заходів і процедур щодо формування керівних органів у державі. Організація та проведення виборів. Основні стадії виборчого процесу. Передвиборча компанія. Поведінка виборців: особливість

електоральної участі, моделі голосування. Роль політичного маркетингу в передвиборчій кампанії. Виборча інженерія як пристосування виборчих процедур до реалізації інтересів правлячої еліти щодо завоювання та збереження влади в державі. Методи виборчої інженерії: зміна виборчих процедур; стимулювання та переміщення виборців з одних виборчих округів до інших; маніпулювання кордонами виборчих округів, вибір часу проведення виборів, добір відповідного складу виборчих комісій. Менеджмент виборчої кампанії: формування команди; оцінювання політичної ситуації; розроблення стратегії виборчої кампанії; організація і проведення передвиборчої агітації.

Абсентеїзм та його причини.

2. Основні виборчі системи.

Мажоритарна виборча система: а) система абсолютної більшості; б) відносної більшості; в) преференційна система.

Пропорційна виборча система: а) система з жорсткими списками; б) з преференціями; в) з напівжорсткими списками.

Змішана виборча система.

Система виборів у країнах світу. Позитивні та негативні сторони різних типів виборчих систем. Вплив виборчої системи на партійну систему суспільства.

Проблеми становлення виборчої системи України.

.Тема 18. Світовий політичний процес

1. Міжнародний політичний процес: поняття, основні концептуальні засади аналізу, закономірності та тенденції на порозі ХХІ ст.

Елементи міжнародного політичного процесу: суб'єкти міжнародної політичної діяльності і відносин (держави, міжнародні об'єднання); державні інтереси як база формування політичних цілей розвитку політичного процесу; міжнародні політичні відносини; міжнародна влада; принципи, норми, прийняті міжнародним співтовариством в якості регулятора поведінки і діяльності його суб'єктів ("міжнародний порядок").

Характерні риси та особливості сучасного світового політичного процесу (революційні та емоційні тенденції, впорядкованість та спонтанність світового розвитку, демократизація суспільно-політичного життя, забезпечення реального політичного плюралізму, гуманізація міжнародних відносин і людський вимір політики). Формування і розвиток політичної думки з проблем міжнародних відносин (Платон, Цицерон, Н.Макіавеллі, Г.Гроцій, Т.Гоббс, Дж.Локк, І.Кант). Міжнародні відносини як явище політики. Світова політика як складна і суперечлива система міжнародних відносин та процес їх урегулювання. Діалектика внутрішньої і зовнішньої політики. Критерії класифікації форм та видів міжнародних відносин. Основні тенденції розвитку сучасної світової політики. Основні геополітичні доктрини. Україна в контексті міжнародних відносин.

2. Політичні аспекти глобальних проблем сучасності.

Поняття глобальних проблем людства та їх класифікація. Теоретичне осмислення проблем сучасності (Е.Гіденс, Д.Гелд, Р.Робертсон та ін.). Основні теоретичні підходи до поняття “глобалізація”: модернізаційний, антимодернізаційний, постмодернізаційний, неомодернізаційний. Революційний, еволюційний і скептичний погляди на глобалізацію. Вплив глобальних проблем на світову політику. Характеристика глобальних проблем сучасності. Політична філософія виживання людства. Роль політики у вирішенні глобальних проблем сучасності.

Україна в сучасних глобалізаційних процесах.

Розділ VIII. Політичні зміни і соціальний розвиток.

Тема 19. Сутність політичних змін. Стабільність і кризи в соціально-політичному розвитку.

1. Поняття політичних змін.

Політичні зміни як специфічний тип соціальних змін, зв'язаний із перемінами в механізмі владної регуляції суспільства. Зв'язок політичних змін із трансформацією всередині інституціональних структур або із їх якісною заміною, обумовленою перетворенням соціального середовища (економічними і духовно-культурними перемінами і т.п.).

Структурні компоненти моделей соціально-політичних змін:

- 1) ідеальні схеми і духовні образи політики (ідеї, стереотипи, установки та ін.);
- 2) соціально-культурні символи, цінності й норми, які визначають правила політичного спілкування;
- 3) ієрархія соціальних акторів за статусами, рангами, інтересами;
- 4) матеріальні і інші колективні ресурси, з приводу яких відбувається політичне спілкування;
- 5) стійкі взаємодії, організаційні зв'язки та інституціональні форми спілкування між людьми;
- 6) фактори міжнародного і позасоціального середовища.

2. Основні підходи щодо визначення природи політичних змін.

Концептуалістський підхід. Домінанта зовнішнього середовища, тобто соціально-економічної, соціокультурної і іншої обумовленості всіх політико-інституціональних змін (Р.Арон, Р.Даль, Б.Рассет, С.Ліпсет і ін.). Переплетення марксистських і немарксистських парадигм.

Інституціоналістський підхід. Акцентування уваги на “внутрішній” структурі політичного життя і державних інститутів (С.Хантінгтон “Політичний порядок в суспільствах, що змінюються”, 1968, Д.Марч “Заново відкриваючи інститути”, 1989, Т.Скоккпол “Держави і соціальні революції: порівняльний аналіз Франції, Росії і Китаю”, 1979).

3. Типологія політичних змін.

Визначення критеріїв класифікації політичних змін. Спонтанні та неспонтанні політичні зміни (революція - реформа), їх специфіка і відмінність. “Внутрішньосистемні” або “транзитні перетворення” – відносини в системі інститутів і базових норм. Типологізація політичних змін за ціннісними орієнтаціями і аксіологічними критеріями (прогрес - регрес). “Кількісні” та “якісні” політичні зміни.

4. Проблема стабільності політичного розвитку.

Концептуалістський та інституціоналістський підходи механізму макрополітичних змін. Проблема досягнення або порушення рівноваги між політичною системою і соціальним середовищем (Д.Аптер, Х.Лінц, А.Галкін та ін.). Аналіз причин дестабілізації та інших політичних змін із зміною характеристики інституціонального спілкування людей, обумовленого оновленням як формальних норм і процедур, так і неформальних регламентів і правил гри. Дихотомія “стійкість-нестійкість” в політичному житті. Поняття політична “стійкість”, “стабільність”, “нестійкість”: основні сутнісні характеристики та специфіка. Теорія катастроф Дж.Касті і ін.: обумовлення стійкості динамічних систем дією двох полярних тенденцій – відтворенням і збереженням “старих” системних рис та схильність політичних структур до адаптації. Концепція “стійкого розвитку”.

5. Кризи і конфлікти в політичному розвитку.

Нестійкість і стабільність політичного життя у формі криз. Політична криза як фактор соціальних змін і як ослаблення чи втрата рівноваги між соціальними акторами. Типологія політичних криз: криза ідентичності, легітимності, проникнення, розподілу, участі.

Конфлікт як соціальне явище. Причини виникнення напруженості й політичних конфліктів. Політичні інтереси і суперечності як об’єктивні та суб’єктивні передумови виникнення конфліктів. Основні положення сучасної теорії конфлікту.: А.Сміт, Л.Козер, Дж.Рекс, Р.Дарендорф, Дж.Бертон, Г.Зіммель, І.Бекешкіна, В.Кремінь та ін. Сутність політичного конфлікту: форми, моделі, типи і функції. Конструктивні і деструктивні політичні конфлікти. Опозиція в конфлікті. Насильницькі і ненасильницькі форми конфліктів. Етнополітичні конфлікти. Фази розвитку конфліктів. Стилi поведінки в конфліктних ситуаціях. Шляхи і способи розв’язання політичних конфліктів: консенсус, уникнення конфліктів, відкладення конфлікту, посередництво, арбітраж, переговори. Конфліктологічний підхід до сучасної ситуації в Україні.

Тема 20. Модернізація і транзит

1. Особливості політичних трансформацій в контексті стабільної динаміки і стійкого розвитку.

Поняття, сутність і етапи політичної модернізації. Типи і шляхи модернізації. Успіхи західних демократій у модернізації суспільства. Проблема вибору варіантів модернізації: ліберальний напрям (Р.Даль, Г.Алмонд, А.Пай); консервативний напрям (С.Хантінгтон, К.Дойч, Х.Ліндз). “Новий інституціоналізм” про механізми політичних перетворень (Д.Норт, Р.Патнемом). Концепція “стійкого розвитку” (А.Пржеворський). Концепції, які пояснюють розвиток демократичних політичних режимів. Поетапний характер політичної модернізації. Зміст і основні характеристики політичної модернізації: раціоналізація влади, диференціація політичної структури, масова політична активність населення, вдосконалення нормативної й ціннісної систем. Суперечності політичної модернізації. Дилема економічної ефективності і соціальної справедливості.

2. Макрополітичні зміни в умовах перехідної динаміки. Концепції політичного розвитку і транзитології

Специфіка перехідної динаміки. Основні теорії політичного розвитку і модернізації (М.Вебер, Ф.Тьонніс, Т.Парсонс). “Золотий закон” політичного розвитку А.Токвіля. Марксистські концепції некапіталістичного шляху розвитку (І.Андрєєв). Сутність політичної модернізації, її критерії і типи (“первинна” і “вторинна” модернізація). Головні напрями політичної модернізації. Концепції політичної модернізації. У.Ростоу “Стадії економічного зростання. Некомуністичний маніфест”. Концепція “відсталості” (С.Фуртадо, А.Франк, С.Амін і ін.). Пояснення нерозвиненості економіки країн третього світу через вплив глобальних факторів, зокрема торгової експансії розвинених країн. Концепція “залежності” (Т.Сантос та ін.).

Політична транзитологія: генеза ідей (Арістотель, Полібій, Макіавеллі, К.Маркс, А.Токвіль). Теорії транзитології (Д.Ростоу, А.Пржеворський, Ф. Шміттер, Г. О’Доннел, Х.Лінц і А.Степан).

Політична модернізація в сучасній Україні.

3. Футурологія політики.

Проблема політичного прогнозування: історична ретроспектива та сучасний стан.

Теорія синергетики (І.Пригожин, І.Стенгерс, Г.Ніколіс, Г.Ханке, М.Моїсеєв, С.Курдумов, Є.Князева). Основні положення теорії синергетики: 1) суспільство це відкритий, динамічний, самокерований організм із асиметричними структурами. Тому зв'язки між ними можуть бути нестабільними, функції-нерегулярними; 2) суспільство перебуває в постійному динамічно невірноваженому стані; воно розвивається еволюційно в результаті криз, згідно умов розвивається у різноманітних напрямках, різними темпами; 3) розвиткові суспільства властиві нелінійність, певна стрибкоподібність і навіть несподіваність. Однак це не заперечує його стабільність, стадії усталеності та неусталеності змінюють одна одну; неусталеність соціального середовища активізує роль в ньому окремої людини, виявляє наочну залежність цього середовища від результатів її особистих дій; 4) у суспільстві є наявні умови для багатоваріантності, альтернативності шляхів соціального розвитку, немає фатуму. Розвиток здійснюється в руслі двох підвалин: твірної, яка цементує структури, та розсіювальної, що розмиває їх, створює певний стан хаосу, 5) оскільки силоміць неможливо нав'язати суспільству шляхи розвитку, керування ним набуває форми самокерованості.

Метод моделювання в футурології. Питання футурології політики в практичній діяльності політолога.

Тема 21. Політика в соціокультурному вимірі: соціальний досвід і політичні традиції

1. Поняття політичної культури (Г.Гердер, С.Верба, Л.Пай, Р.Таккер)

Місце і роль політичної культури в загальній системі культури. Структура політичної культури. Єдність і специфіка структурних елементів політичної культури: політичної свідомості й політичної поведінки. Типи, види і функції

політичної культури: різноманітність концептуальних підходів. Характерні ознаки політичної культури сучасного політичного суспільства та проблеми його формування.

Проблеми формування політичної культури українського суспільства (В.Липинський, С.Головатий, О.Рудакевич та ін.). Західні концепції політичної культури.

2. Культура як умова і середовище політичної життєдіяльності

Місце і роль політичної культури у житті суспільства. Політична культура і політичний простір та політичний час життєдіяльності суспільства.

Інституціональні традиції як соціокультурний продукт політичного життя.

Плани та методичні рекомендації до семінарських занять

ТЕМА: 1. Визначення предметного поля курсу “Загальна теорія політики”

ПЛАН

1. Політика як об’єкт і предмет наукового пізнання.
2. Загальна теорія політики і політологія: проблема предмету дослідження.
3. Логіка пізнання політики.

Основні поняття: політика, загальна теорія політики, політологія, політична наука, система політичних наук, об’єкт політології, предмет політології, система категорій політології, структура політичної науки, закони політології.

Запитання та завдання для перевірки знань:

1. Назвіть науки, для яких політика є об’єктом дослідження?
2. Аргументуйте, у чому полягає самостійність політології як науки.
3. Що є об’єктом політології?
4. Як визначають предмет політичної науки різні наукові школи?
5. Що лежить в основі зміни предмету політології? Відповідь аргументуйте.
6. Укажіть основні етапи й характерні риси розвитку політології на кожному з них.
7. Охарактеризуйте структуру політичної науки.
8. Які закони та закономірності вивчає політологія?
9. Назвіть основні функції політології.
10. З’ясуйте особливість загальної теорії політики в системі політичних наук?
11. Порівняйте фундаментальні та прикладні політологічні дослідження.
12. Яке значення має вивчення політології для формування політичної культури особистості? Відповідь аргументуйте.

ТЕМИ РЕФЕРАТИВ:

1. Політологія, її місце і роль в системі суспільних наук.
2. Об’єкт і предмет політології.
3. Взаємозалежність й особливості фундаментальних досліджень.

ЛІТЕРАТУРА:

- Алмонд Г. Политическая наука: история дисциплины // Политические исследования.-1997.-№6.
- Белов Г.А. О системе политических наук и политологии // Вестник МГУ. Социально-полит. исслед.-1991.-№1.
- Боднар А. Элементы теории политики. – Ростов-на-Дону, 1991.
- Бодуен Ж. Вступ до політології.-К, 1995.

- Варзар І. Про політичну науку слово правдиве промовимо, - не аполітичне, а історіологічне // Нова політика.-1997.-№3
- Вебер М. Политика как призвание и профессия. // Изб. произв. - М., 1990
- Гаджиев К.С. Методологические принципы политологии // Вестник МГУ. Сер. 12. Социально-полит. исследование.-1994.-№3.
- Ганнел Д. Политическая теория: эволюция отрасли. // Вестник МГУ. Сер.12.Соц.-полит. исследования. – 1994. - №1
- Дегтярев А.А. Предмет и структура политической науки // Вестник МГУ. Полит. науки.-1996.-№4.
- Дегтярев А.А. О логике исследования в политической науке // Политология и современный политический процесс.-М,1990.
- Дзюбка І.С., Циганков П.А. До питання про предмет політології // Укр. істор. Журнал.-1991.- №7.
- Ильин М.В., Коваль В.И. Что есть политика и что есть наука о политике // Политические исследования.-1994.-№4
- Краснов Б.И. Политология как наука и учебная дисциплина // Социально-полит. науки.-1995.-№1.
- Кривогуз И. О предмете политологии // Общественные науки и современность.- 1994.-№3.
- Лазоренко О.В., Лазоренко О.О. Теорія політології.-К,1996
- Політологія:історія та методологія. За заг. редакцією проф. Ф.М. Кирилюка.- К.,2000.
- Рогачев С.Я. Предмет политологии и ее место в системе социальных наук // Государство и право.-1993.-№5.
- Рябов С.Г. Структура і функції знань про політику // Політологічні читання.- 1994-№1
- Хекер Є. Що є політична теорія. // Політологічні читання. – 1993. - №1.
- Шмитт К. Понятие политического // Вопросы социологии.-1992.-№1.

ТЕМА: 2. Методи вивчення політики

ПЛАН

1. Формування методологічного інструментарію аналізу політичних явищ.
2. Типологія методів дослідження політики.
3. Методика сучасних досліджень політичного життя.

Основні поняття: політика, методи наукового пізнання, методи політології, рівні політологічних досліджень, види політологічних досліджень, типологія методів політології.

Запитання та завдання для перевірки знань:

1. У чому полягає суть та специфіка методів політичної науки?
2. З'ясуйте етапи формування методів політичного пізнання.

3. Застосовуючи різні підходи, типологізуйте методи політології.
4. Чим відрізняється контент-аналіз від інвент-аналізу в політологічних дослідженнях?
5. Охарактеризуйте загальнологічні методи політології.
6. З'ясуйте характерні риси та особливості сучасних методів дослідження політичного життя. Відповідь аргументуйте.
7. Опишіть експертні методи в політологічних дослідженнях.

ТЕМИ РЕФЕРАТИВ:

1. Етапи еволюції методів вивчення політики.
2. Компаративний метод в системі сучасних досліджень політичного життя суспільства.
3. Застосування математичних засобів у прикладному вивченні політичних відносин.

ЛІТЕРАТУРА:

- Быков В.В. Методы науки.-М.,1974.
- Боришполец К.П. Методы политических исследований: Учебное пособие для студентов вузов.-М.,2005.
- Выдрин Д. Очерки практической политологии.-К.,1991.
- Голосов Г.В. Сравнительная политология.-М.,1995.
- Дегтярев А.А. Методы политических исследований // Весник Моск. универ. сер. полит. науки.-1996. №6.
- Компьютерное моделирование социально-политических процессов//Под общ. ред. Ю.Шаброва.-М.,1994.
- Мангейм Дж., Рич Р. Политология. Методы исследования.-М.,1997.
- Макарычев А.С. Сергунин А.А. Постмодернизм и западная политическая наука // Социально-полит. журнал-1996.-№3.
- Матвиенко В.Я. Социологический анализ в политике.-К.,1995.
- Мелихов С.В. Количественные методы в американской политологии.-М.,1979.
- Методы сбора информации в социологических исследованиях / Отв. ред. Андриенков В.Г.-Кн.1.-М.,1990.
- Плотинский Ю.М. Математическое моделирование динамики социальных процессов.-М.,1992.
- Федук Л.А. О предмете и методе политологии // Социально-политические науки.-1993.-№3.
- Чорний В.М. Політика як соціальне явище і методи її дослідження //Трибуна.-1994.-№3-4.
- Шабров О.Ф. Системный подход и компьютерное моделирование в политологическом исследовании // Обществ. науки и современность.-1996.-№2.

ТЕМА: 3. Соціум і політика

ПЛАН

1. Еволюція походження уявлень про політику: основні етапи і парадигми.
2. Особливості сучасних інтерпретацій політики.
3. Політика як соціальна реальність, її основні сутнісні характеристики.

Основні поняття: політика, політична сфера, структура політики, поле політики, фактори політики, види політики, політичний інтерес, політичні відносини, політична організація, політична свідомість, політична діяльність, функції політики.

Запитання та завдання для перевірки знань:

1. Проаналізуйте різноманітні визначення політики. Виберіть, на Ваш погляд, найбільш вдале. Аргументуйте свій вибір.
2. Охарактеризуйте основні етапи еволюції уявлень про політику.
3. В чому полягають особливості сучасних інтерпретацій політики? Відповідь аргументуйте.
4. З'ясуйте зміст основних концепцій політики.
5. У чому суть політики як явища соціального життя? Які причини її виникнення?
6. Політика діалектично взаємодіє з усіма сферами суспільного життя, але перш за все з економікою, соціальною сферою. Розкрийте взаємодію між ними.
7. У чому проявляється самостійність політики?
8. Розкрийте структуру, мету, засоби, рушійні сили та межі політики в суспільстві.
9. З'ясуйте рівні функціонування та види політики. Відповідь аргументуйте.
10. Чим різняться категорії “політика” й “політологія”?

ТЕМА РЕФЕРАТІВ:

1. Інтерпретація політики в сучасній західній політичній науці.
2. Проблема формування визначення політики: соціологічні, субстанційні та наукові трактування.
3. Роль, зміст особливості політики в сучасних умовах.

ЛІТЕРАТУРА:

- Андреев С. Политика как социальное явление // Социально-политические науки.-1991.-№7.
- Белов Б.А. Политика как общественное явление // Кентавр.-1993.-№2.
- Белов Б.А. Что такое политика // Вестник МГУ. Сер.12. Социально-полит. исследов.-1991.№5.
- Беляев А.А. Политика и ее роль в развитии общества // Социально-политические науки.-1991.-№9.

- Борисенков А.А. Политическая жизнь общества // Социально-политические науки.1991.-№7.
- Вебер М Политика как призвание и профессия // Избр. произв.-М,1990.
- Дегтярев А.А. Политика как сфера общественной жизни (концептуальные подходы) // Социально-полит. журнал.-1997.-№2.
- Лузан А.О. Політика і суспільство // Політологічні читання.-1993.-№1.
- Колбеч Г.К. Політика: Основні концепції в суспіл. науках / Пер. з англ. О.Дем'янчука.-К.,2004.
- Корнхаузер В. Політика масового суспільства // Політологічні читання.-1992.-№1.
- Парсонс Вейн. Публічна політика: вступ до теорії й практики аналізу політики: Пер. з.англ.-К.,2006.
- Пойченко А М Політика: теорія і технологія діяльності.-К,1994
- Потічний П. Що таке політика // Сучасність.-1993.-№8.
- Пригожин А.И. Что есть политика // Обществ. науки и современность.-1996.-№5.
- Рікер П Навколо політики.-К,1995
- Рябов С. Політика як соціальне явище // Політологічні читання.-1991.-№2.
- Халипов В.Ф. Политика как наука и как искусство // Соц.-полит. науки.-1992.-№7.
- Чорний В.М. Політика як соціальне явище і методи її дослідження // Трибуна.-1994.-№3-4.

ТЕМА: 4. Влада і політичне життя суспільства

ПЛАН

1. Влада як явище суспільного життя.
2. Генеза і природа публічної влади.
3. Структура і легітимність державної влади.

Основні поняття: влада, політична влада, типи влади, легітимність, легальність, авторитет влади, структура влади, концепції влади, ресерси влади, джерела влади, суб'єкти та об'єкти влади, харизма, функції політичної влади, політичне панування

Запитання та завдання для перевірки знань:

- 1.Охарактеризуйте владу як явище суспільного життя.
2. Дайте розгорнуте визначення поняття “влада” та проаналізуйте концептуальні підходи до проблеми політичної влади.
- 3.Поясніть причини існування владних відносин в людському суспільстві.
- 4.З'ясуйте основні способи існування влади, а також напрями і способи її функціонування.
- 5.Охарактеризуйте основні шляхи політогенезу. Відповідь аргументуйте.
- 6.Здійсніть порівняльний аналіз концепцій влади.

7. Типологізуйте атрибутивні концепції влади.
8. В чому суть реляційних теорій влади?
9. Поясніть зміст новітніх постструктуралістських концепцій влади.
10. Покажіть специфічні риси політичної влади.
11. Назвіть основні риси ресурсів влади, а також поясніть у чому полягає особлива роль економічних та інформаційних ресурсів політичної влади.
12. Яке співвідношення між політичною владою і державною? Відповідь аргументуйте.
13. Що означає поняття «легітимність політичної влади», наведіть конкретні приклади проведення заходів по легітимації політичної та державної влади.
14. Проаналізуйте відомі Вам типи легітимності влади.
15. Виділіть види та типи влади і охарактеризуйте традиційні форми політичної влади.
16. Поясніть значення концепції поділу влади як системи стримувань і противаг та покажіть роль законодавчої, виконавчої й судової влади в структурі державної влади.
17. Що таке суб'єкт політичної влади? Як і в яких концептуальних підходах щодо розуміння сутності влади тлумачеться це поняття.
18. Що входить у поняття “фаховість” влади в сучасних умовах? На Ваш вибір, проаналізуйте професійні здібності діючих політичних лідерів.
19. Охарактеризуйте сучасні тенденції в розвитку політичної влади як у світі загалом, так і в Україні зокрема.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ:

1. Походження влади і її джерела.
2. Поведінкові концепції влади.
3. Концепція раціональної бюрократії М. Вебера.
4. Проблема влади у З.Фрейда.
5. Проблеми політичної влади в Україні на сучасному етапі державотворення

ЛІТЕРАТУРА:

- Авторханов А. Технология власти. - М, 1991.
- Амелин В.Н. Власть как общественное явление // Социально-политические науки.-1991.-№2.
- Амелин В.Н. Многомерная модель политической власти // Общественные науки и современность.-1991.-№2.
- Баллестрон К.Г. Власть и мораль / О политической этике, о власти и морали, о проблеме злоупотребления властью // Философские науки.-1991.-№8.
- Болл Т. Власть // Политические исследования.-1993.-№5.
- Волинка К. Поділ влад і конституційно-правова відповідальність як гарантія реалізації прав і свобод людини в Україні // Нова політика.-1998.-№4.
- Дахин В. Политическая культура и власть. // Свободная мысль. – 1996. - №1.
- Дегтярев А.А. Политическая власть как регулярный механизм социального общения//Полис.-1996.-№3.

- Денисенко В.М. Проблеми раціоналізму та ірраціоналізму в політичних теоріях Нового часу європейської історії-Львів,1997.
- Энтин Л.М. Разделение властей. Опыт современных государств. – М., 1995.
- Каспэ С.И. Империи: генезис, структура, функции: формы политической власти // Полис.-1997.-№5.
- Краснов Б. Власть как явление общественной жизни // Социально-полит. науки.-1991.-№11.
- Краснов Б. Теория власти и властных отношений // Соц.-полит. журнал.-1994.-№3-6.
- Кравченко Ю., Чечель В. Легітимність політичної влади і можливість її досягнення // Політологічні читання.-1993.-№2.
- Технология политической власти. Зарубежный опыт // В.М. Иванов и др.-К.,1994.
- Лазоренко О. В. Влада в Україні: нетривіальний політичний аналіз для можновладців і тих, хто хоче ними бути.-К.,1999.
- Ледяев В.Г. Власть, интерес и социальное действие // Социологический журнал.-1998.-№1-2.
- Ледяев В.Г. Власть: концептуальный анализ // Полис.-2000.-№1.
- Пойченко А. Самоїдство влади або влада як джерело соціальної напруженості // Віче.-1992.-№9.
- Рассел Б. Власть. Новый социальный анализ.-К.,1996.
- Скоблик Н Відповідальність влади і контроль над нею // Віче.-2000.-№7.
- Соловьёв А.И. Власть в политическом измирении. // Вестник МГУ. Сер. Полит. науки. – 1997. - №6.
- Степаненко В. Влада і незалежний громадський контроль//Віче.-2000.
- Сумбатян Ю.Г Концепции разделения властей: история и современность//Вест. Моск Ун-та. -2000.-Серия12.-№2.
- Тоффлер О. Проблема власти на пороге XXI века // Свободная мысль.-1992.-№2.
- Фетисев А.С. Политическая власть: проблемы легитимности. // Соц.-полит. журнал. – 1993. - №3.
- Фетисев А.С. Политическая власть: проблемы легитимности // Социально-полит. журнал.-1993.-№3.
- Соловьёв А.И. Власть в политическом измерении//Вестник моск. универ. Сер. Полит. науки.-1997.-№6.
- Халипов В.Ф. Власть. Основы кратологии.-М.,1995.

ТЕМА: 5. Просторово-часові та динаміко-статистичні характеристики політики.

ПЛАН

1. Проблема можливості об'єктивного бачення політики.
2. Ціннісні орієнтири і владні регулятиви в структурі політичного життя.

3. Просторово-часовий континуум політичної сфери. Мікро-макро-мегаполітика.

Основні поняття: політична сфера, об'єктивний вимір політики, просторово-часовий континуум політичної сфери, політичний простір, політичний час, мікро-макро-мега-політика, політичні цінності, політичні норми, політичний порядок, політичні зміни.

Запитання та завдання для перевірки знань:

1. Чи можливим є об'єктивний аналіз політики? Відповідь аргументуйте.
2. Охарактеризуйте структуру об'єктивного виміру політики.
3. У чому полягає особливість норм, які регулюють владні відносини в суспільстві?
4. Яку роль відіграють політичні установки в житті суспільства?
5. Дайте визначення поняття "політичний простір". Здійсніть порівняльний аналіз політичного простору із простором фізичним та географічним.
6. З'ясуйте особливості локальної, регіональної та глобальної політики.
7. Охарактеризуйте основні підходи щодо з'ясування специфіки політичного простору.
8. Що таке політичний час? У чому полягає його відмінність від часу календарного та фізичного?
9. Здійсніть порівняльний аналіз лінійного та циклічного типів соціального часу.
10. У чому полягає особливість есхатологічного часу? Відповідь аргументуйте.
11. Порівняйте поняття "політична статика" і "політична динаміка".

ТЕМИ РЕФЕРАТИВ:

1. Ш.-Л. Монтеск'є про взаємозв'язок між оптимальною формою правління і масштабами територіального простору держави.
2. П. Сорокін і П. Бурдьє про розмежування категорій соціального і політичного, фізичного та географічного простору.

ЛІТЕРАТУРА:

- Андреев С.С. Политическое время и политическое пространство // Социально-политические науки.-1993.-№3.
- Давыдов А.А. Геометрия социального пространства (постановка проблемы) // Социологические исследования.-1996.-№8.
- Дегтярев А.А. Основы политической теории: Учебное пособие.-М., 1998.
- Демидов А.И. Порядок как политическая ценность // Политические исследования.-1992.-№3.
- Драгунский Д.В. Макрополитика (Заметки о детерминантах национального поведения) // Политические исследования.-1995.-№5.
- Зеркин Д.П. Основы политологии: Курс лекций.-Ростов-на-Дону, 1999.
- Ильин М.В. Политология: Учебник для вузов.-М., 2000.

- Ильин М.В. Очерки хронополитической типологии: Основы хронополитики.- М.,1995.
- Ильин М.В. Очерки хронополитической типологии:Проблемы и возможности типологического анализа эволюционных форм политических систем.- М.,1995.
- Лапин Н.И. Ценности как компоненты социокультурной эволюции современной России // Социологические исследования.-1994.-№11.
- Панарин А.С. Философия политики.-М.,-1996.
- Ручка А.А. Социальные ценности и нормы.-К.,-1976.
- Політологія: Підручник для вищ. навч.закладів / За заг.ред.Ю.І.Кулагіна, В.І.Полуріза.-К.,2002
- Мухаев Р.Т. Теория политики: Учебник для студентов вузов.-М.,2005.
- Рябов С.,Томенко М. Основы теорії політики.Навч. посібник для вузів.-К.,1996
- Тихонравов Ю.В. Геополитика: Учебное пособие.-М.,1998.
- Політологічний енциклопедичний словник / Упорядник В.П. Горбатенко К.,2004.
- Щербинин А.И. Политический мир во времени и пространстве // Политические исследования.-1994.-№6.

ТЕМА: 6. Сутність та структура суб'єктивного виміру політики. Політична свідомість. Політична ідеологія.

ПЛАН

1. Специфіка суб'єктивного виміру політики.
2. Політична свідомість як суб'єктивна рефлексія і актуальне орієнтування в полі політики.
3. Практично-перетворююча активність соціальних суб'єктів і політичні відносини. Концепція “раціонального вибору” політичних дій.
4. Політичні інститути і соціальне спілкування. Концепція “нового інституціоналізму”.
5. Поняття політичної ідеології: її сутнісні риси, рівні та функції.
6. Основні та альтернативні ідейно-політичні течії сучасності.

Основні поняття: суб'єктивний вимір політики, політична свідомість, політичні відносини, соціальні суб'єкти, політичні інститути, політична соціалізація, політична поведінка, політична ідеологія, ідейно-політичні течії.

Запитання та завдання для перевірки знань:

- 1.З'ясуйте структуру суб'єктивному виміру політики.
- 2.Розкрийте суть політичної свідомості як форми відображення політичного буття та її обумовленість історичними, національними,соціально-економічними.й. культурними чинниками розвитку суспільства.
- 3.Проаналізуйте емоційно-психологічні сторони політичної свідомості.

4. Які фактори вплинули на особливості формування політичної свідомості населення західних областей України?
5. Чим відрізняється централістська й децентралістська типологія політичної свідомості?
6. Чим характерна науково-теоретична політична свідомість?
7. Чи є відмінність у політичній свідомості населення західного й східного регіонів України? У чому вона проявляється?
8. Визначте суть політичної ідеології та класичних уявлень про неї?
9. Охарактеризуйте структуру та функції політичної ідеології.
10. Дайте характеристику основних ідейно-політичних течій сучасності, виділивши їх характерні риси та особливості.
11. Визначте, які політичні ідеології переважають у регіонах України? Охарактеризуйте їх.
12. У чому полягає концепція “кінець ідеології” Д. Белла?
13. Чим відрізняється ідеологія соціалістів від ідеології соціал-демократів?
14. В чому полягає суть концепції “раціонального вибору” політичних дій?
15. Охарактеризуйте теорію “нового інституціоналізму”.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ:

1. Політична свідомість як відображення політичного життя суспільства.
2. Динаміка політичної свідомості сучасного українського суспільства.
3. Причини та джерела основних ідеологій.
4. Сутність ідеології українського державотворення.

ЛІТЕРАТУРА:

Белл Д. Конец идеологии // Новое время.-1990.-№27.

Бова А. Лібералізм і консерватизм як основні політичні ідеології посттоталітарного суспільства // Молода нація.-1997.-№6.

Висоцький О., Голуб А. Витоки сучасної української соціал-демократії // Генеза.-1995.-№1.

Воронкова В. Консерватизм. // Політологічні читання. – 1992. - №2.

Воронкова В. Лібералізм. // Політологічні читання. – 1992. - №2.

Гавриленко І. Чи потрібна державі ідеологія? // Віче. – 1996. - №4.

Гаджиев К.С. Политическое сознание или политическая культура? // Кентавр.-1991.-№4.

Гаджиев К. Политическая идеология: концептуальный аспект. // Вопросы философии. – 1998. - №12.

Галкин А. Фашизм – его сущность, корни, признаки и формы правления. // Политические исследования.-1995. - №2.

- Гарбузов В. Консерватизм: понятие и типология // Политические исследования .- 1995.-№4.
- Гелей С. Консерватизм у політичній практиці сучасної України. // Українські варіанти. – 1998. – №1.
- Головаха Є. Особливості політичної свідомості // Політологічні читання.-1992.- №1.
- Голобуцький О., Кулик В. Консерватизм – ідеологія порядку, стабільності, добробуту. – К., 1995.
- Грин Д., Шапиро И. Объяснение политики с позиции теории рационального выбора: Почему так мало удалось узнать? // Политические исследования.-1994.- №4.
- Консерватизм: Антологія/Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий.-К.,1998.
- Коргун В. Исламский экстремизм у границ СНГ // Азия и Африка сегодня.- 1999.-№1.
- Матц У. Идеология как детерминанта политики в эпоху модерна // Политические исследования.-1992.-№1-2.
- Медведчук В. Соціал-демократична модель суспільного розвитку: передумови становлення в Україні // Політ. думка.-1999.-№17.
- Мигул І. Політичні ідеології: порівняльний аналіз. – К., 1997.
- Милза П. Что такое фашизм / /Политические исследования.-1995.-№2.
- Миллер А.И. Национализм как теоретическая проблема // Политические исследования.-1995.-№6.
- Мокс К. Большевизм, фашизм, национал-социализм - родственные феномены? //Вопросы философии.-1998.-№7.
- Націоналізм: антологія/Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий.-К.,2000.
- Приступа В. Сучасні іпостасі українського політичного націоналізму // Генеза.- 1994.-№2.
- Римаренко Ю. Націоналізм: “плюс” чи “мінус” // Нова політика.-1998.-№2.
- Сергеенко П.А. Массовое политическое сознание:проблемы формирования и развития.-К.,1991.
- Толпыго А.К. Украинские политические идеологии // Политические исследования.-1994.-№1.

Фармер М. Рациональный выбор: теория и практика // Политические исследования -1994.-№3.

Череденко А.П. Политическое сознание и политическая культура.-К.,1990.

Штика О. Ідеологія та держава як чинники творення нової України (засади політико-ідеологічної доктрини) // Політологічні читання.-1995.-№2.

ТЕМА: 7-8. Макрополітична структура суспільства: теоретичні моделі та інституціональні компоненти (4 год.).

ПЛАН

1. Теоретичні моделі політичної організації: еволюції і типи.
2. Класичні концепції політичної системи. Сутність і функції політичної системи.
3. Підсистеми в макрополітичній структурі.
4. Типологія політичних систем.
5. Сучасні постсистемні підходи до макрополітики.

Основні поняття: політична система суспільства, політична організація, політична структура суспільства, інституціональна підсистема, ідеологічна підсистема, комунікативна підсистема, нормативна підсистема, культурна підсистема, демократія, тоталітаризм, авторитаризм, теорії політичної системи.

Запитання та завдання для перевірки знань:

1. Охарактеризуйте основні етапи еволюції уявлень про макрополітичну структуру суспільства.
2. Дайте визначення політичної системи та охарактеризуйте класичні уявлення про неї в політичній думці.
3. Порівняйте моделі політичної системи Д. Істона і Г. Алмонда. Визначте спільне та відмінне.
4. У чому полягає суть та особливість концепції політичної системи К. Дойча?
5. Проаналізуйте взаємодії політичної системи з економічною, соціальною, правовою та іншими суспільними структурами.
6. Охарактеризуйте основні структурні елементи політичної системи.
7. Визначте критерії, за допомогою яких можна класифікувати політичні системи.
8. Як Ви розумієте перехідний тип політичних систем?
9. Що означає змішаний тип політичної системи?
10. Визначте головні елементи демократичної, авторитарної і тоталітарної політичних систем.
11. Назвіть основні функції політичної системи.
12. Визначте основні відмінності політичних систем України й Росії.

13 Чому необхідна подальша реформа політичної системи України? Відповідь аргументуйте..

14.3'ясуйте суть сучасних постсистемних підходів до макрополітики.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ:

1. Структурний функціоналізм як методологічна основа теорії політичної системи.
2. Порівняльний аналіз концептуальних моделей політичних систем Д. Істона, Г. Алмонда.
3. Концепція політичної системи Т. Парсонса.
4. Концепція “соціального і політичного поля” П. Бурд’є.
5. Теорія “нового інституціоналізму” (Д. Марч, Д. Олсен, П. ді Маджіо).
6. Політична система України: проблема становлення та розвитку.

ЛІТЕАТУРА:

- Анохин М. Г. Политические системы: адаптация, динамика, устойчивость.- М.,1996.
- Андреев С.С. Политическая система и политическая организация общества // Социально-политические науки.-1992.-№1.
- Белов Г.А. Политическая система // Кентавр.-1995.-№2.
- Белов Г.А. Функции политической системы // Кентавр.-1995.-№3.
- Борисов В. К. Теория политических систем.-М.,1991.
- Гавриленко І. Політична система суспільства // Політологічні читання.-1993.- №1.
- Журавський В.С. Політична система України: проблеми становлення і розвитку. Правовий аспект.-К.,1999.
- Зіллер Ж. Політико адміністративні системи країн ЄС: Порівняльний аналіз: Пер з франц.-К.,1996.
- Каменская Г.В., Родионов А.В. Политические системы современности.-М.,1994.
- Лазоренко О.О. Лазоренко О.В. Теория политологии: Навч. посіб. для вузів.- К.,1996.
- Лузан А, Політична система // Політологічні читання.-1993.-№1.
- Мухаев Р.Т. Теория политики: Учебник для вузов.-М.,2005.
- Політична система сучасної України: особливості становлення тенденції розвитку./ За ред. Ф.М. Рудича .-К.,1998.
- Політична система України: проблеми становлення і розвитку: монографія / {В.С.Великочий, М.А. Геник, Г.О, Дичківська та ін.}; За ред. В.І. Кафарського.-К.,2008.
- Работяжев И.В. Политическая система тоталитаризма: структура и характерные особенности // Вестник Моск. университет.Сер. Полит. науки.-1998.-№1.
- Сенистабан Л. Политические системы и организации.//Диалог.-1993.-№10-12.
- Сенистабан Л Политические системы и легитимность // Диалог.-1993.-№4.
- Фарукшин М.Х. Политическая система общества // Соц.-политич. науки.-1992.- №1.

Якушик В. Політична система та політичний режим // Політична думка.-1994.- №1.

ТЕМА: 9. Держава як інститут політичної системи.

ПЛАН:

1. Поняття, ознаки і функції держави. Різноманітність концептуальних підходів до визначення держави.
2. Типологія держав.
3. Правова соціальна держава.
4. Становлення самостійної держави в Україні: основні проблеми та тенденції.

Основні поняття: держава, державна влада, територія, населення, монархія, абсолютна монархія, конституційна монархія, республіка, президентська республіка, парламентська республіка, федерація, конфедерація, унітарна держава, правова держава, громадянське суспільство.

Запитання та завдання для перевірки знань:

1. Дайте розгорнуте визначення держави як політичного інституту..
2. Розкрийте основні теорії виникнення і розвитку держави.
3. З'ясуйте місце держави в політичній організації суспільства.
4. Визначте основні елементи держави та охарактеризуйте її функції.
5. Проаналізуйте основні критерії, за якими здійснюється типологія сучасних держав.
6. Назвіть відмінності між правовою і поліційною державами.
7. Чи всяка правова держава є соціальною? Відповідь аргументуйте.
8. Які принципи взаємовідносин законодавчої і виконавчої гілок влади в президентських, парламентських та президентсько-парламентських республіках?
9. Назвіть спільні і відмінні риси між парламентською республікою і парламентською монархією.
10. Проаналізуйте розвиток державності в Україні з точки зору утвердження правової держави.
11. У якому співвідношенні перебувають громадянське суспільство та правова держава? Відповідь аргументуйте.
12. Назвіть нові тенденції в розвитку сучасних держав.
13. Охарактеризуйте структурні елементи громадянського суспільства.

ТЕМИ РЕФЕРАТИВ:

1. Еволюція уявлень про походження держави.
2. Правова держава: сутність і функції.
3. Соціальна держава: суть та основні інститути.
4. Порівняльний аналіз основних моделей федерації.

5. Концепції української державності в поглядах М.Грушевського та В. Липинського: порівняльний аналіз.

ЛІТЕРАТУРА:

- Білинський А. Держава і суспільство. Партнерство заради стабільності // Віче.-1995.-№12.
- ГаєцьА. Державність України на шляху до громадянського суспільства // Віче.-1995.-№5.
- Гоббс Томас. Левиафан или материя, форма и власть государства церковного и гражданского: Соч. в 2т.-М.,1991.-Т.2.
- Горелов М. Історичні спроби моделювання української державності в ХХ ст // Політична. думка.-1994.-№4.
- Грозицька Т.Ю. Взаимодействие законодательной и исполнительной власти в Украине в период демократизации // Розвиток демократії в Україні.-К.,2001.
- Денисенко В.М. Проблеми раціоналізму та ірраціоналізму в політичних теоріях Нового часу європейської історії.-Львів,1997.
- Касьян В. Суверенітет від бажаного до дійсного // Віче.-1994.-№2.
- Конституції нових держав Європи та Азії / Упорядн. С.Головатий.-К., 1996.
- Конституція України.-К.,1997.
- Кульчицький В.С., Настюк М.І, Тищик Б.Й. Історія держави і права України.-Л.,1996.
- Курас І.Ф., Солдатенко В.Ф. Соборництво і регіоналізм в українському державотворенні (1917-1920 рр.).-К.,2001.
- Мамут Л. Государство: полюсы представлений // Общественные науки и современность.-1996.-№3.
- Невідомі конституції України.-К.,1992.
- Нерсесьянц В.С. Правовое государство, история и современность // Вопросы философии.-1989.-№2.
- Оганян Г. Держава – господар чи вічний сторож? // Віче.-1993.-№3.
- Пархоменко Т. Сепаратизм і справедливість // Політика і час.-1995.-№6.
- Підпригорщук Я. Соціальна держава // Розбудова держави.-1996.-№9.

- Політичні структури і процеси в сучасній Україні. Політологічний аналіз.-К.,199
- Рабынович П. Основи загальної теорії держави та права.-К.,1999.
- Романюк А. Монархія // Українські варіанти.-1998.-№2.
- Рутар С. Держава як основний елемент політичної системи (методологічні аспекти) // Розбудова держави.-1993.-№7.
- Рябов С. Політологічна теорія держави.-К.,1996.
- Салтовський О.І. Концепції української державності в історії вітчизняної політичної думки (від витоків до початку ХХ сторіччя).-К.,2002.
- Тарасов Э.И. Государство как институт политической системы // Социально-политический журнал.-1994.-№2.
- Тимошенко В.І. Правова держава.-К.,1994.
- Ткаченко В. Довгий шлях до громадянського суспільства // Політ. думка.-1998.-№9.
- Удовиченко В. Соціальна держава: пошук оптимально прийнятної моделі соціально-економічного розвитку // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 1999. - №1.
- Українська державність в ХХ ст..-К.,1996.
- Ходаківський М. Громадянське суспільство і національна держава // Віче.-1998.-№9.
- Шабо Ж.-Л. Государственная власть: конституционные пределы и порядок осуществления // Полис.-1993.-№3.
- Шульженко Ф.П., Наум М.Ю. Історія вчень про державу і право: Курс лекцій.-К.,1997.
- Якушик В.М. Государство переходного типа (вопросы теории). – К., 1991.
- Якушик В.М. Різноманітні форми правління // Філософська та соціологічна думка.-1990.-№10.

ТЕМА: 10.**Недержавні інститути в макрополітичній структурі суспільства.****ПЛАН**

1. Поняття, природа і типологія недержавних інститутів.
2. Партії як політичні інститути: генеза, розвиток, ознаки та роль у політичному житті.
3. Класичні теорії політичних партій і партійних систем. Проблема типологізації.
4. Групи тиску: поняття, суспільні функції та типологія діяльності.

Основні поняття: політична партія, кадрова партія, масова партія, структура партій, функції партій, партійні фракції, партійні блоки, партійна система, типи партійних систем.

Запитання та завдання для перевірки знань:

1. Дайте розгорнуте визначення партії як політичного інституту.
2. Які етапи генезису політичних партій у світовій історії?
3. Визначте головні ознаки партії.
4. Назвіть основні функції політичних партій.
5. Охарактеризуйте класичні теорії політичних партій.
6. Назвіть критерії типологізації партій. Поясніть чому спрямованість політичних програм виступає найбільш важливим критерієм їх класифікації.
7. Порівняйте особливості кадрових і масових партій.
8. Що спільного та відмінного між ліберальними і консервативними партіями?
9. Зробіть класифікацію сучасних політичних партій в Україні.
10. Охарактеризуйте чинники, що зумовлюють утворення партійних систем та виділіть основні типи партійних систем.
11. Здійсніть порівняльну характеристику типологій партійних систем М.Дюверже та Дж. Сарторі.
12. Назвіть етапи формування партійної системи сучасної України.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ:

1. У джерел партології: Дж. Брайс, Р. Міхельс, М. Острогорський.
2. Порівняльний аналіз партійних систем країн СНД.
3. Формування багатопартійної системи в Україні.
4. Лобізм як політична практика.
5. Виникнення та історія українських політичних партій.

ЛІТЕРАТУРА:

- Базовкін Т., Кремінь В. Партії та громадські об'єднання .-України.-К., 1994.
 Білоус А. Виборче законодавство і партійна система України в порівнянні з деякими країнами ЄС і Східної-Європи // Нова політика.-1999.-№1.
 Гарань О.В. Убити дракона / З історії Руху та нових партій України.-К.,1993.
 Группы интересов // Полис.-1992.-№5-6.

- Джордан Г. Группы давления, партии и социальные движения: есть ли потребность в новых разграничениях // МЭМО.-1997.-№1.
- Журавлева Л.К. Политические партии и партийные системы // Социально-полит. журн.-1996.-№3.
- Колодій А. Політичний спектр: про деякі критерії “лівих” і “правих” політичних рухів у посттоталітарних суспільствах // Філософська та соціологічна думка.-1995.-№9.
- Костилева С., Ворошилова О. Нові тенденції в розвитку політ. партій України // Нова політика.-1996.-№6.
- Коен Д. Лобіювання у конгресі США // Політологічні читання.-1992.-№2
- Коломойцев В.Ф. Парии в зеркале западной политологии // Государство и право.-1995.-№10.
- Кочетков А.П. Политические партии и партийные системы // Вестник Моск. универ, серия 12. Полит. науки.-1998.-№6.
- Кужелюк Ю. Українські політичні партії: тенденції сучасного розвитку // Українські варіанти.-1998.-№3-4.
- Кузьо Т. Багатопартійна система в Україні: проблеми і конфлікти // Політологічні читання.-1993.-№3.
- Кулик А. Посттоталитарные партии в политическом процессе: методология исследования // МЭМО.-1994.-№2-3.
- Литвин В. Феномен партії // Віче.-1992.-№6.
- Михельс Р. Социология политической партии в условиях демократии (главы из книги) // Диалог.-1990.-№1,3,5,7,9,11,13,15,18.
- Партии и партийные системы современной Европы.-М.,1994.
- Політичні партії України /За ред.. В. Якушика.-К.,1996.
- Пушкарева Г.В. Партии и партийные системы // Социальн.-полит. журн.-1993.-№9.
- Танчер В., Карась О., Кучеренко О. Політичні партії та рухи в світлі “ситуації постмодерну”.-К.,1997.
- Шведа Ю. Партийна система України на шляху до поляризованого плюралізму // Українські варіанти.-1998.-№3-4.
- Шведа Ю.Р. Теорія політичних партій і партійних систем: Навч. посібник.- Львів,2004.
- Шведа Ю.Р. Політичні партії: Енциклопедичний словник.-Львів,2005.
- Шмачкова Т.В. Теории коалиции и становления российской многопартийности (методика рационализации политического процесса) // Полис.-1996.-№5.
- Юдин Ю.А. Финансирование политических партий в зарубежных странах // Государство и право.-1996.-№4.

ТЕМА: 11. Концептуальні підходи і механізми функціонування політичного процесу.

ПЛАН

1. Сутність і типологія політичних процесів.
2. Структура і актори макрополітичного процесу.
3. Механізм випрацювання і здійснення державної політики. Процес прийняття державних рішень.

Основні поняття: політичний процес, рівні політичного процесу, характер, види політичного процесу, локальний, глобальний процес, революція, реформа, повстання, бунт, путч, маніфестація, політична участь, політичне функціонування, структура, функції політичних процесів, політичні рішення, типи політичних рішень, концепції політичного процесу та політичних рішень.

Запитання та завдання для перевірки знань:

1. Використовуючи різні підходи, дайте визначення політичного процесу.
2. Характеризуючи зміст політичного процесу, порівняйте політичну участь і політичне функціонування.
3. Яке місце займає політична діяльність у загальній структурі форм людської діяльності?
4. Назвіть основні види політичних процесів.
5. Як співвідносяться між собою категорії “політичний процес” та “політична стабільність”?
6. Яке місце і яка роль людини в розгортанні політичного процесу в державі?
7. Проаналізуйте співвідношення та логіку формування понять “політична активність”, “політична участь”, “політична діяльність”.
8. Яке місце розподілу влад у структурі політичного процесу?
9. З’ясуйте структуру макрополітичного процесу.
10. Які особливості має розвиток політичного процесу в Україні в її перехідний період?
11. Використовуючи різноманітні критерії, типологізуйте політичні рішення.
12. Визначте особливості прийняття рішень в кризових ситуаціях.
13. Проаналізуйте конкретне політичне рішення з точки зору основних категорій аналізу політичних рішень: ситуації, центру, процесу, прийняття, реалізації, висновків.
14. Охарактеризуйте концепції прийняття політичних рішень.
15. Опишіть специфіку прийняття фундаментальних і локальних рішень в Україні.
16. Спробуйте визначити ефективність політичних рішень, спрямованих на зміну характеру політичної ситуації в Україні.
17. Опишіть відомі Вам моделі державного управління.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ:

1. Сучасні концепції політичного процесу.
2. Типологія політичних процесів.
3. Теорія соціальної дії М. Вебера.
4. Г. Саймон про теорію раціонального вибору.

ЛІТЕРАТУРА:

- Андреев С.С. Политическое движения и политические процессы // Социально-политические науки.-1991.-№8.
- Абизов В.Є., Кремень В.Г. Політичне рішення: механізм прийняття.–К., 1995.
- Андреев С.С. Политические движения и политические процессы. // Социально-политические науки.–1991.-№8.
- Бабій М. Впустімо в дім „незручну чесноту”: толерантність у контексті сучасних суспільно-політичних процесів в Україні // Віче.-1995.-№1.
- Валитова Р. Толерантность: порок или добродетель? // Вестник МГУ.-Серия 7.-1996.-№1.
- Волинський А. Стадії політичного процесу // Політ. менеджмент.-2004.-№1.
- Володенков С.В. Модели динамики политических процессов в условиях переходного периода // Вестник Моск. Ун-та.-Серия 12.-1999.-№6.
- Гончаров Д.В. Теория политического участия. – М., 1997.
- Грин Д.П., Шапиро И. Объяснение политики с позиции теории рационального выбора: почему так мало удалось узнать? // Полис.–1994.-№3.
- Гурне Б. Державне управління. – К., 1993.
- Долженков О. Тіньовий аспект політичного процесу в Україні: феномен адміністративно-економічних планів // Людина і політика.-2000.-№2.
- Журавский В. Политический процесс в Украине: анализ, поиски, решения. – К., 1995.
- Журавський В. Політичні об'єднання України як суб'єкти політичного процесу // Нова політика.-1996.-№1.
- Князєв В.М. Соціальна технологія та управління політичними процесами в Україні. – К., 1995.
- Нэх В.Ф Политические переговоры: организация и процедура проведения // Вестник МГУ.-Серия 12. Полит. науки.-1995.-№4.

- Одесский М., Фельдман Д. Террор как идеология // Общественные науки и современность.-1995.-№
- Парсонс Вейн Публічна політика: Вступ до теорії й практики аналізу політики: Пер. з англ.-К.,2006.
- Райт Г. Державне управління. – К., 1994.
- Салмин А.М. Политический процесс и демократия. // Социально-политические науки. – 1991. - №6.
- Соловйов Е. Толерантність як нова європейська універсалія // Політ. думка.-1996.-№2-3.
- Сохар О. Звичайний лобізм // Нова політика.-1995.-Черв.-лип.
- Соціально-політична трансформація України: реальність, міфологеми, проблеми вибору / Михальченко М.І., Журавский В.С., Танчер В.В.-К.,1997.
- Фармер М. Рациональный выбор: теория и практика. // Политические исследования.-1994.-№3.
- Цветков В.В. Державне управління: основні фактори ефективності.–Харків, 1996.
- Шверн Р. Теория рационального выбора: универсальное средство или экономический империализм? // Вопросы экономики.–1997.-№7.
- Этциони А. Политические процессы и моральные побуждения // Вопросы философии.-1995.-№10.

ТЕМА: 12. Політичні режими.

ПЛАН

1. Поняття і сутність політичного режиму.
2. Методи державного управління в структурі політичного режиму.
3. Типологія політичних режимів.

Основні поняття: політичний режим, тип політичного режиму, демократичний політичний режим, тоталітарний політичний режим, фашизм, диктатура, сталінізм, авторитарний політичний режим, військова диктатура.

Запитання та завдання для перевірки знань:

1. Дайте визначення політичного режиму.
2. Як співвідносяться поняття “політична система” і “політичний режим”?
3. Чи можна ототожнювати “політичний режим” і “режим правління”?
4. Яке значення ідеології для характеристики політичного режиму?
5. У чому відмінність між демократичним і недемократичним політичним режимом?
6. Охарактеризуйте відомі Вам підтипи демократичного політичного режиму.
7. Що Ви розумієте під демократичним авторитаризмом?
8. Розкрийте ознаки авторитарного режиму.
9. З’ясуйте у чому полягає особлива роль держави як елемента політичного режиму?
10. Дайте визначення політичних режимів, які мали місце в історії України.
11. Охарактеризуйте політичний режим сучасної України.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ:

1. Джерела тоталітаризму.
2. Багатогранний авторитаризм: основні різновидності авторитарного режиму в сучасному світі.
3. Політичний режим в Україні на сучасному етапі.
4. Політичний режим як умова політичної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

- Андреев С.С. Политический режим и политическая демократия. // Социально-политические науки.–1992.–№2-3.
- Андрущенко В.П. Україна і цивілізований світ: проблеми пошуку оптимальної моделі соціальної організації // Генеза.-1994.-№1.
- Арендт Х. Истоки тоталитаризма.–М., 1996.
- Арон Р. Демократия и тоталитаризм.–М., 1993.
- Джилас Милован. Лицо тоталитаризма.–М., 1992.
- Желю Желев. Фашизм. Тоталитарное государство.–М., 1992.
- Конституція України.-К.,1997.
- Кремень В.Г., Табачник., Ткаченко В.М. Україна: альтернативи поступу (критика історичного досвіду).-К.,1996.
- Лазоренко О.О., Лазоренко О.В. Теорія політології.–К., 1996.
- Лейпхард А. Демократия в многосоставных обществах: сравнительное исследование.,-М.,1997.
- Муляр В. Авторитарність – це бальзам, але й анафема. // Віче.–1993 - №3.

Платон. Сочинения.-М,1976.-Т.3.-Ч.1.

Риггс Ф. Непрочность режимов “третьего мира”. // Международный журнал социальных наук.-1993.-№3.

Соціально-політична трансформація України: реальність, міфологеми, проблеми вибору /Михальченко М.І., Журавський В.С., Танчер В.В.-К.,1997.

Трубайчук А., Розумнюк В. Три іпостасі тоталітаризму. // Нова політика.-1998.-№4.

Федоров А. Радянський цех і пострадянська фратрія // Політ. думка.-1995.-№6.

Фридрих К., Бжезинский З. Тоталитарная диктатура и автократия.-М., 1991.

Цыганков А.П. Между либеральной демократией и сползанием в авторитаризм: предварительные итоги политического развития России, 1991-1996гг. // Социально-политический журнал.-1997.-№1.

Цыганков А.П. Современные политические режимы: структура, типология, динамика.-М., 1995.

Шаповал Ю.І. Людина і система.-К.,1994.

Якушик В. Політична система і політичний режим. // Політична думка.-1994.-№1.

Якушик В. Різновиди політичних режимів. // Віче.-1995.-№9.

Ярош Б. До проблеми теорії та специфіки тоталітаризму // Наук. Вісн. ВДУ. Право. Політологія.-1997.

Ярош Б. Тоталітарний режим на західноукраїнських землях. 30-50-ті роки ХХст.-Луцьк.,1995.

ТЕМА: 13. Агенти політичних відносин.

ПЛАН

1. Поняття агента політичних відносин.
2. Основні підходи щодо інтерпретації суб'єктів і об'єктів політики.
3. Види політичних агентів.

Основні поняття: політичні відносини, об'єкти і суб'єкти політики, агенти політики, макро і мікрополітичні актори, види політичних агентів, політична соціалізація.

Запитання та завдання для перевірки знань:

1. З'ясуйте відмінності в поняттях “суб’єкти і об’єкти політики”, “політичні актори”, “агенти політики”.
2. Порівняйте організаційно-інституціональний та соціально-редуктивний підходи щодо визначення активних учасників політичного життя.
3. Охарактеризуйте типологію політичних суб’єктів, запропоновану Г. Алмондом і Г. Пауеллом.
4. Опишіть класифікацію політичних агентів Д. Розенау.
5. Проаналізуйте, які якості характеризують поняття “політична людина”.
6. Якими основними ознаками відрізняється “людина тоталітарного суспільства” від “людини демократичного суспільства”?
7. Чим різняться “політичний” і “громадський” діяч?
8. Проаналізуйте специфіку прояву людського фактору на перехідному етапі розвитку України.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ:

1. Неформальні інститути як суб’єкти політики.
2. Г. Лассуел про особистість як визначальний суб’єкт політичного процесу.
3. Транснаціональні організації як актори макрополітики.

ЛІТЕРАТУРА:

- Алексеева Т.А. Личность и политика в переходной период: проблемы личности и власти // Вопросы философии.-1998.-№7.
- Зеркин Д.П. Основы политологии.-Ростов на-Дону,1999
- Гристайн Ф. Личность и политика // Социально-политические науки.-1991.-№10.
- Бурдые П. Социология политики.-М.,1993.
- Элементы теории политики / Под ред. Макаренко В.П.-Ростов-на-Дону.1991.
- Ильин М.В., Коваль А,И. Личность и политика: «кто играет короля» // Полис.-1991.-№6.
- Карват М. Политическая субъективность больших социальных групп, политических организаций и индивидов: Модель объяснения. // Элементы теории политики. / Под. Ред. Макаренко В.П.-Ростов-на-Дону,1991.
- Кисельов С. Міра свободи індивіда в державі // Політичний менеджмент.-2003.-№3.
- Личность и политика // Социально-политические науки.-1991.-№6.
- Мясников Ю.Г. Субъекты политики // Социально-политические науки.-1993.-№5-6.
- Політологічний енциклопедичний словник / Упорядник В.П. Горбатенко; За ред.Ю.С. Шемшученка, В,Д. Бабкіна, В.П, Горбатенка.-2-е вид.. доп.і перероб.-К.,2004.
- Полохало В. “Середній” українець –соціальна основа негромадянського суспільства // Людина і влада.-2000.-№1-2.
- Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги.-К.,1994.-т.1-2
- Рубан О. Особистість як феномен: проблема самореалізації // Розбудова держави.-1997.-№2..

Рябов С.Г., Томенко М.В. Основи теорії політики: Навчальний посібник.- К.,1996.

Тверитнева Е. Символика колективного поведіння: класическа теорія і сучасність // Вест. Моск. ун-та.-Серія 18.-1999.-№4.

Человек в политике // Международная жизнь.-1990.-№5.

Шестопад Е.А. Личность и политика. Критический анализ западных концепций политической социализации.-М.,1990.

ТЕМА:14. Світовий політичний процес.

ПЛАН

1. Міжнародний політичний процес: поняття, основні концептуальні засади аналізу, закономірності та тенденції на початку ХХІ ст.
2. Політичні аспекти глобальних проблем сучасності.

Основні поняття: міжнародна політика, міжнародні відносини, міжнародні організації, міжнародні конфлікти, війна, мир, ізоляціонізм, глобалізм, світові держави, баланс сил, анексія, дипломатія, політична стабільність, національні інтереси, міжнародні структури, міжнародна арена, міжнародна безпека, глобальні проблеми.

Запитання та завдання для перевірки знань:

1. Дайте визначення понять “міжнародні відносини”, “міжнародна політика”, “зовнішня політика”.
2. Охарактеризуйте сучасні політичні теорії міжнародних відносин.
3. Розкрийте поняття “національні інтереси”. У чому суть національних інтересів України?
4. У чому, на Вашу думку, полягає новизна сучасної геополітичної ситуації?
5. Як Ви розумієте поняття “Євразійський синдром”?
6. У чому полягають геополітичні прорахунки України за роки незалежності?
7. Як Ви розумієте принцип сили на міжнародній арені?
8. Визначте найбільші загрози, які стоять перед людством? Обґрунтуйте черговість.
9. Розкрийте взаємозалежність зародження і розв’язання глобальних та регіональних проблем.
10. Які Ви знаєте міжнародні організації? Яка їхня роль у збереженні миру та міжнародної безпеки?
11. На яких засадах, на Вашу думку, повинні будуватись відносин між Україною і Росією, країнами Заходу? Відповідь обґрунтуйте.

ТЕМИ РЕФЕРАТИВ:

1. Теорія катастроф і глобальні проблеми сучасності.
2. Міжнародна безпека і глобальний політичний процес.

3. Постблокова геополітика: плюси і мінуси.
4. Україна в геополітичному інтер'єрі кінця ХХ – поч. ХХІ ст.
5. Сучасні теорії міжнародних відносин.

ЛІТЕРАТУРА:

- Абалкина И. Л. Экологические конфликты: Поиск решений через посредника // США-Канада.-1999.-№8.
- Арнольд В.И. Теория катастроф.-М.,1990.
- Білінський М. Зовнішньо-політична орієнтація України на порозі ХХІ ст. // Політична думка. – 1994. - №3.
- Василенко С. Європейський вибір української геополітики // Людина і політика.- 2000.-№2.
- Глобальні проблеми і загальнолюдські цінності. – М, 1990.
- Івченко О.Г. Україна в системі міжнародних відносин: історична ретроспектива та сучасний стан.-К.,1997.
- Кабаченко А.П. История мирового политического процесса. // Вестник МГУ. Серия Полит. науки.- 1998. - №1.
- Костенко Ю.Національна безпека // Розбудова держави.-1996.-№11.
- Кулагин В. Современные теории международных отношений. // Международная жизнь. – 1998. - №1.
- Мадіссон В., Шахов В. Глобальні проблеми та національний інтерес у зовнішній політиці // Політологічні читання.-1993.-№4.
- Маддісон В., Шахов В. Політологія міжнародних відносин.-К.,1997.
- Миголантьев А. Актуальные проблемы мирового политического процесса // Социально-полит. журнал.-1993.-№4.
- Мурадян А.Л. Самая благородная наука. Об основных понятиях международной политической теории.-М.,1990.
- Ніколаєв Є.Об єднуючий регіоналізм // Політ. менеджмент.-2004.-№4.
- Основи політичної науки. Част. 4.: Міжнародна політика /Б. Кухта та ін.- Львів,1993.
- Радионова И.А. Глобальные проблемы современности.-М.,1995.
- Рябов С. Теорія міжнародної політики // Політологічні читання.-1995.-№1.
- Україна в геополітичному інтер'єрі ХХ ст. // Політична думка.-1994.-№3.
- Циганков П.А. Міжнародні відносини як особливий вид суспільних відносин // Політологічні читання.-1992.-№2.
- Хантінгтон С. Зіткнення цивілізацій // Філософська і соціологічна думка.-1996.- №1-2.
- Хозин Г.С. Джеймс Розенау: взгляд на внешнюю политику // Социально-политические науки.-1991.-№3.
- Шергин С. Мировой порядок: концепции и реальности // Политика и время.- 1997.-№1.
- Эльянов А. Глобализация и догоняющее развитие // Мировая экономика и международные отношения.-2004.-№1.
- Яцько А. Проблеми національної безпеки у контексті сучасної взаємодії етносів // Нова політика.-2000.-№1.

ТЕМА: 15-16 Сутність політичних змін. Стабільність і кризи в соціально-політичному розвитку (4 год).

ПЛАН

1. Поняття політичних змін.
2. Проблема природи політичних змін: основні підходи.
3. Типологія політичних змін.
4. Проблема стабільності політичного розвитку.
5. Кризи і конфлікти в політичному розвитку. Стилі поведінки в конфліктних ситуаціях та способи розв'язання політичних конфліктів.

Основні поняття: політичні зміни, види політичних змін, політичний розвиток, політична стабільність, політична криза, політичний конфлікт, типи конфліктів, консенсус, компроміс, політична поведінка.

Запитання та завдання для перевірки знань:

1. Дайте визначення поняття "політичні зміни".
2. Яке існує співвідношення понять "політичні зміни", "політичний розвиток", "політичний перехід", "політична трансформація"?
3. Охарактеризуйте сфери, для яких властиві соціально-політичні зміни.
4. Порівняйте контекстуалістський та інституціоналістський підходи щодо визначення природи політичних змін.
5. Назвіть та охарактеризуйте відомі Вам різновиди політичних змін.
6. Дайте визначення поняття "політична стабільність" та охарактеризуйте основні концепції.
7. З'ясуйте суть теорії катастроф.
8. Дайте визначення політичного конфлікту.
9. Які види і типи конфліктів Ви знаєте?
10. Чи є конфлікти і кризи паталогією у розвитку суспільства? Яку роль виконують політичні конфлікти в житті суспільства?
11. Які основні умови виникнення конфліктів та правові основи їх вирішення?
12. Розкрийте співвідношення пари "конфлікт-криза".
13. Чи можливе безконфліктне суспільство? Відповідь аргументуйте.
14. Охарактеризуйте конфлікт як фактор стабільності суспільства на прикладі теорії конфлікту Р. Дарендорфа.
15. Чи можливий політичний конфлікт, сторонами у якому виступали б: особа і держава; особа і певний політичний інститут; окремі особистості?
16. Проаналізуйте, від чого залежать насильницькі і ненасильницькі конфлікти в суспільному житті? Охарактеризуйте вітчизняні теорії конфліктів.
17. Проаналізуйте основні типи конфліктів в Україні.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ:

1. Політологічний аналіз природи політичних змін: основні підходи.
2. Основні етапи еволюції теорії соціально-політичних конфліктів.
3. Теорія конфлікту М. Дюверже.

4. Конфлікт як чинник стабільності суспільства (на прикладі теорії конфлікту Р. Дарендорфа).
5. Сутність теорії “позитивно-функціонального конфлікту” Л. Козера

ЛІТЕРАТУРА:

- Авксентьев В.А. Этнические конфликты, история и типология. // Социс.– 1996.-№12.
- Анискевич В.А. Политические кризисы и смуты (История, теория, современность).–М., 1997.
- Бекешкіна І.Е. Конфліктологічний підхід до сучасної ситуації в Україні.–К., 1994.
- Глухова А.В. Типология политических конфликтов.–Воронеж, 1997.
- Джаконини В. Дарендорф: теория конфликта / Политология вчера и сегодня.– Вып.2.–М.,. 1990.
- Дмитриев А.В., Кудрявцев В.И., Кудрявцев С.В. Введение в общую теорию конфликтов.–М., 1993.
- Дойч М. Разрешение конфликта. Конструктивные и деструктивные процессы. // Социально-политический журнал.– 997.-№1.
- Здравомыслов А.Г. Социология конфликта.–М., 1995.
- Иванов Н.И., Смоленский В.Г. Конфликты и конфликтология.–М., 1995.
- Конфликты в обществе. // Общественные науки.–1995.-№1.
- Кульчар К. Политический конфликт. // Политология вчера и сегодня.–Вып.3.– М.,. 1991.
- Мацієвський Д. Деякі проблеми теорії конфліктів та насильства. // Генеза. – 1995.-№3.
- Мухаев Р.Т., Теория политики: учебник для вузов.-М.,2005.
- Насиновский В.Е., Скакунов Э.И. Политические конфликты в современных условиях. // США: экономика, политика, идеология.–1995.-№4.
- Небоженко В.С. Соціальна напруженість і конфлікти в українському суспільстві.–К., 1994.
- Овчинников В.Е. Политические конфликты и кризисные ситуации. // Социально-политические науки.–1990.-№10.

- Пазенюк В.С. Соціальний конфлікт і соціальна злагода. // Політика і час.– 1991.-№17-18.
- Пірець М.І. Основи конфліктології.–К., 1997.
- Политология: учебник для вузов: / Под ред. М.А. Василика.-М.,1999.
- Предборська І. Соціальна зміна як проблема соціологічної теорії. // Філософська і соціологічна думка.–1995.-№3-4.
- Райнет П. Теория конфликта. // Полис.–1991.-№5.
- Телешун С. Поверхи і підвалини конфліктів. // Віче.–1996.-№6.
- Томенко М. Реальні та удавані конфлікти в державній владі. // Політична думка.–1997.-№1.
- Хенкин С. Переходные периоды: слагаемые гражданского мира. // Свободная мысль.–1994.-№12-18.
- Штомпка П. Социология социальных изменений.–М., 1997.

ТЕМА: 17. Модернізація і транзит.

ПЛАН

1. Особливості політичних трансформацій в контексті стабільної динаміки і стійкого розвитку.
2. Концепції модернізації як теоретична модель інтерпретації політичного розвитку.
3. Транзитологія як наука про перехід до демократії. Теорії та моделі перехідного процесу.
4. Модернізаційний процес в сучасній Україні.

Основні поняття: політична трансформація, політична модифікація, політична модернізація, перехідний період, доганяюча модернізація, часткова модернізація, третя хвиля демократизації, політична транзитологія.

Запитання і завдання для перевірки знань:

1. Дайте розгорнуте визначення поняття “політична модернізація” та прослідкуйте основні етапи розвитку політичної модернізації.
2. Назвіть типи політичної модернізації.
3. Охарактеризуйте основні теорії модернізації.
4. Дайте визначення понять “атимодернізація” та “контрмодернізація”.
5. З’ясуйте роль політичної модернізації в процесі вироблення консенсусної політичної культури.

6. Дайте визначення поняття “політична транзитологія”.
7. Охарактеризуйте основні теорії політичної транзитології
8. З’ясуйте особливості модернізаційного розвитку України.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ:

1. Специфіка модернізації в умовах постіндустріалізму.
2. “Золотий закон” політичного розвитку А де Токвіля.
3. “Імітаційна модернізація” (аналіз досвіду розвитку СРСР).
4. Концепції політичної модернізації.
5. Політична модернізація і проблема вироблення консенсуальної політичної культури.
6. Теорії транзитології.
7. Модернізаційний процес в Україні: основні проблеми та умови їх вирішення.

ЛІТЕРАТУРА:

- Бабкіна О.В. Політична модернізація суспільства: теоретичні основи // Проблеми сучасної політики та шляхи її здійснення: Тези доповідей і виступів Всеукраїнської науково-політичної конференції.-Одеса.-1993.
- Бергер Д. Модернизация и традиция в современном Китае // Полис.-1995.-№5.
- Горбатенко В.П. Політична модернізація і місцеве самоврядування // Правова держава. Щорічник наукових праць.-К., 1996.-Вип.7.
- Козловский В.В., Уткин А.И., Федотова В.Г. Модернизация: от равенства к свободе.-СПб.,1995.
- Кремень В.Г. Про деякі напрямки трансформації політичної системи України // Політична опозиція, теорія та історія, світовий досвід та українська практика. Матеріали науково практичної конференції.-К.,1996.
- Купряшин Г.П. Кризисы модернизации // Кентавр.-1994.-№3.
- Купряшин Г.П. Политическая модернизация.-М.,1991.
- Красильщиков В. Модернизация и Россия на пороге XXI в. // Вопросы философии.-1993.-№7.
- Лазоренко О.В., Лазоренко О.О. Теорія політології.-К.,1996.
- Мухаев Р.Т. Теория политики: учебник для вузов.-М.,2005.
- Поляков Л. Методология исследования российской модернизации // Полис.-1997.-№3.
- Распопов Н.П. Политическое развитие и модернизация.-Нижний Новгород, 1994.
- Ростоу Д. Переходы к демократии: попытка динамической модели // Полис.-1996.-№5.
- Сморгунов Л.В. Методологические проблемы сравнительного исследования третьей волны демократизации // Вест. Моск. ун-та. Сер. 12. Политические науки.-1997.-№5.
- Політологія за ред. О.В. Бабкіної, В.П. Горбатенко.-К.,1998.
- Політологія . Учебник для вузов / Под ред. проф. М.А.Василика.-М.,1999.
- Пшеворский А. Переходы к демократии // Путь.-1993.-№3.

Федотова В. Теорії соціальної модернізації та євроазійство // Політична думка.- 1995.-№2-3.

**Програмові вимоги до курсу:
(1 модуль)**

1. Загальна теорія політики і політологія: проблема предмету дослідження.
2. Політика як об'єкт і предмет наукового пізнання. Логіка досліджень.
3. Формування методологічного інструментарію аналізу політичних явищ.
4. Типологія методів дослідження політики.
5. Еволюція уявлень про політику: основні етапи і парадигми.
6. Політика як соціальна реальність, її основні сутнісні характеристики.
7. Влада як явище суспільного життя.
8. Концепції влади.
9. Генеза і природа публічної влади: структура, ресурси, функції, типологія та механізм здійснення.
10. Поняття демократії: витоки, основні історичні форми, типологія, роль в політичному житті суспільства.
11. Концепції демократії.
12. Об'єктивний вимір політики: сутність і структура.
13. Просторово-часовий континуум політичної сфери. Мікро-, макро-, мегаполітика.
14. Сутність і структура суб'єктивного виміру політики.
15. Політична свідомість як суб'єктивна рефлексія і актуальне орієнтування в полі політики.
16. Практично-перетворююча активність соціальних суб'єктів і політичні відносини. Концепція „раціонального вибору” політичних дій.
17. Політичні інститути і соціальне спілкування. Концепція „нового інституціоналізму”.
18. Поняття політичної ідеології.
19. Лібералізм та неолібералізм як політичні течії сучасності.
20. Місце і роль консерватизму та неоконсерватизму в політичному житті.
21. Теорія „наукового соціалізму” і суспільна практика.
22. Сучасний соціал-демократизм.
23. Екстремізм як політична течія: сутність, види та роль у політиці.
24. Теоретичні моделі макрополітичної організації суспільства: еволюція і типи.
25. Системна модель політичної системи Д. Істона.
26. Функціональна модель політичної системи Г. Алмонда.
27. Інформаційно-кібернетична модель політичної системи К. Дойча.
28. Сутність, структура та функції політичної системи.
29. Типологія політичних систем.
30. Сучасні постсистемні підходи до макрополітики: теорія „структурації” А. Гіденса, концепції „соціального політичного поля” П. Бурдьє, „новий інституціоналізм” (Д. Марч, Д. Олсен, П. ді Маджіо).

31. Поняття, ознаки і функції держави. Різноманітність концептуальних підходів до визначення держави.
32. Типологія держав.
33. Правова соціальна держава.
34. Поняття, природа і типологія недержавних інститутів.

**Програмові вимоги курсу:
(2 модуль)**

1. Партії як політичні інститути: генеза, розвиток, ознаки та роль в політичному житті.
2. Класичні теорії політичних партій.
3. Типологія політичних партій і партійних систем. Критерії оцінки ефективності.
4. Групи тиску: поняття, суспільні функції та технологія діяльності.
5. Лобізм як політична практика.
6. Політичний процес: сутність, структура, концептуальні підходи.
7. Типологія політичних процесів.
8. Суть і роль управління в суспільно-політичному житті. Проблема типологізації.
9. Механізм здійснення державної політики.
10. Політичні рішення: поняття, структура, функції, типологія.
11. Концепції і моделі прийняття політичних рішень.
12. Поняття і сутність політичного режиму.
13. Типологія й динаміка політичних режимів.
14. Методи державного управління в структурі політичного режиму.
15. Поняття агента політичних відносин. Основні концептуальні підходи щодо інтерпретації суб'єктів і об'єктів політики.
16. Види політичних агентів.
17. Політична еліта: характерні ознаки, типологія, значення.
18. Теоретичне обґрунтування елітаризму, класичні концепції еліт.
19. Природа і сутність політичного лідерства. Соціальна роль і функції лідера.
20. Типологія політичного лідерства та її критерії.
21. Теорії політичного лідерства.
22. Сутність і функції виборів. Виборча інженерія.
23. Види виборчих систем.
24. Міжнародний політичний процес: поняття, основні концептуальні засади аналізу, закономірності та тенденції.
25. Геополітичні доктрини сучасності.
26. Політичні аспекти глобальних проблем.
27. Поняття політичних змін. Структурні компоненти моделей соціально-політичних змін.
28. Основні підходи щодо визначення природи політичних змін.
29. Типологія політичних змін та її критерії.
30. Проблема стабільності політичного розвитку, концепція „стійкого розвитку.”

31. Політична криза: сутність, типологія, роль у політиці.
32. Політичний конфлікт: поняття, форми, моделі, типи і функції.
33. Сучасні теорії конфлікту.
34. Специфіка прояву та розв'язання конфліктів у тоталітарній та демократичних системах.
35. Міжнародні конфлікти, їх особливості: насильницькі та ненасильницькі засоби впливу в практиці світової політики.
36. Поняття, сутність та типологія політичних модернізацій.
37. Теорії політичної модернізації.
38. Теорії транзитології.
39. Проблема політичного прогнозування. Теорія синергетики.
40. Політична культура: сутність, типологія, функції.
41. Культура як умова і середовище політичної життєдіяльності.

Орієнтовна тематика курсових робіт:

1. Політика як соціальне явище.
2. Еволюція уявлень про політику: основні етапи і парадигми.
3. Методика дослідження політичного життя суспільства.
4. Макс Вебер як класик західної політології.
5. Теорія поділу влади в політичній науці.
6. Проблема влади у політичних працях З. Фрейда та К. Юнга.
7. Теорії політичної влади.
8. Генеза і сутність політичної влади.
9. Політична влада і мораль: проблема співвідношення.
10. Сучасні теорії демократії.
11. Пряма і представницька демократія: порівняльний аналіз.
12. Моделі демократичної трансформації у світі.
13. Референдум як критерій непосредньої демократії.
14. Економічна і політична демократія: проблема взаємозв'язку.
15. Просторово-часовий континуум політичної сфери.
16. Політичні концепції Р. Арона.
17. Трансформація політичної свідомості в Україні на перехідному етапі.
18. Порівняльний аналіз сучасних політичних ідеологій.
19. Політична доктрина лібералізму.
20. Неоліберальні тенденції в сучасному світі.
21. Комуністичні соціально-політичні доктрини.
22. Ідеологія сучасної соціал-демократії і „шведська модель соціалізму”.
23. Консерватизм як політична теорія і політична практика.
24. Неоконсерватизм як політична теорія і політична практика.
25. Екстремізм: сучасна ідеологія і практика.
26. Порівняльний аналіз моделей політичної системи Д. Істона, Г. Алмонда та К. Дойча.
27. Проблема типологізації політичних систем.

28. Плюралістична політична система: суть і форми.
29. Держава як універсальний політичний інститут.
30. Теорії походження держави: різноманітність підходів.
31. Проблеми формування правової держави в Україні.
32. Президентство як форма політичного правління.
33. Концепція української державності в творах В. Липинського.
34. У джерел партології: Дж. Брайс, Р. Міхельс, М. Острогорський.
35. Партія як інститут макрополітичної структури суспільства.
36. Класифікація політичних партій в політології.
37. Партійні системи: стуність та типологізація.
38. Проблеми федеративного і конфедеративного устрою.
39. Лобізм: поняття і умови існування.
40. Політичний процес: мікро і макропідходи.
41. Сучасні концепції політичного процесу.
42. Моральні цінності в політичній діяльності.
43. Концепції прийняття політичних рішень.
44. Ніколо Маккіавеллі – теоретик політичної науки.
45. Політичний режим – проблема ефективності.
46. Феномен тоталітаризму в дослідженнях західних і вітчизняних політологів.
47. Методи державного управління в структурі політичного режиму: проблема типології.
48. Суб'єкт і об'єкт політичної діяльності.
49. Класичні теорії еліт (В. Паретто, Г. Моска, Р. Міхелс.)
50. Політичний елітизм в українській політичній думці.
51. Сучасні концепції еліт.
52. Теорії політичного лідерства.
53. Політична еліта України: проблеми становлення.
54. Проблеми ефективності виборчих систем.
55. Виборча система України: проблеми становлення і розвитку.
56. Політичні аспекти глобальних проблем людства.
57. Німецька школа геополітики.
58. Американські геополітичні доктрини.
59. Геополітичний напрям в українській політології.
60. Політична криза: компоненти і шляхи подолання.
61. Сучасні теорії конфлікту.
62. Концепції політичної модернізації.
63. Теорії транзитології в політичній науці.
64. Політичні конфлікти: зміст та форма.
65. Політична опозиція: способи діяльності та функціональне значення.
66. Політика і гласність: тенденція і взаємозв'язок.
67. Елітарні концепції Д. Донцова.
68. Політична доктрина В. Липинського.
69. Особливості політичної культури командно-адміністративної системи.
70. Проблеми типології політичної культури в сучасній політичній науці

Рекомендована література:

1. Бебик В.М. Базові засади політології: історія, теорія, методологія, практика. – К., 2000.
2. Бебик В.М. Основи теоретичної та практичної політології: Підручник.-К., 1994.
3. Білоус А.О. Політико-правові системи: світ і Україна: Навч. посібник.-К.,1997.
4. Брегеда А.Ю. Основи політології.-К.,1997.
5. Бурдые П. Социология политики. – М., 1993.
6. Боднар А. Элементы теории политики. – Ростов-на-Дону, 1991.
7. Бодуен Ж. Вступ до політології. – К., 1995.
8. Ващенко К.В. Общая конфликтология.-Харьков, 2001.
9. Вегеш М., Щадей М. Зарубіжні футурологічні концепції на межі тисячоліть: порівняльний аналіз.-Ужгород, 2003.
10. Веймер Д.Л., Вайнінг Е.Р. Аналіз політики: концепції і практика. – К., 1998.
11. Вятр Є. Сициология политических отношений. – М., 1979.
- 12.Гаджиев К.С. Введение в политическую науку.-М.,1997.
13. Галанова С.Г., Фролова М.А. Современная западная политическая теория (на примере англо-американской и французской политологических школ). – М., 1993.
14. Ганнел Д. Политическая теория: эволюция отрасли. // Вестник МГУ. Сер.12. Соц-пол. исслед. – 1993. - №1.
- 15.Гелей С.Д.,Рутар С. М. Основи політології: Навч. посібник.-К.,1999.
- 16.Герасимчук Т.Ф., Киридон А.М.,Троян С.С. Концептуальні основи теорії політики: Навчальний посібник.-Рівне,2008.
- 17.Горбатенко В.П., Бутовська І,О. Політичне прогнозування: Навч. посібник.-К.,2005.
18. Дегтярёв А.А. Основы политической теории. – М., 1998.
- 19.Денисенко В. Проблеми раціоналізму та ірраціоналізму в політичних теоріях Нового часу європейської історії.-Львів, 1997.

- 20.Зеркин О.П. Основы политологии: Курс лекций.-Ростов-на Дону, 1999.
- 21.Коблеч Г.К. Політика: Основні концеп. в суспіл. науках / Пер. з англ. О.Дем'янчука.-К.,2004.
- 22.Ковлер А.И. Основы политического маркетинга.(Технология организации избирательных кампаний).-М.,1993.
- 23.Кухта Б., Теплоухова Н. Політичні еліти і лідери.- 2-е видання, перероблене і доповнене.-Львів,1997.
- 24.Лазоренко О.В., Лазоренко О.О. Теорія політології. - К., 1996.
- 25.Леслі А. Пал. Аналіз державної політики.-К.,1999.
- 26.Мазур О.Г. Выборчі системи : світовий досвід.-Луганськ,1999.
- 27.Мухаев. Р. Т. Теория политики: учебник для студентов вузов, обучающихся по гуманитарно-социальным дисциплинам и специальности «Международные отношения».-М., 2005.
- 28.Мадісон В.В.,Шахов В.А. Політологія міжнародних відносин: Навч. посібник.-К.,1997.
- 29.Основи політичної науки: курс лекцій /за ред. Б.Кухти, ч.2: Політичні процеси, системи та інститути. – Львів, 1997.
- 30.Основи демократії: Навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів / Авт. Колектив: М. Бессонова, О. Бірюкова, С. Боднарук та ін.; За заг. ред А. Колодій.-К.,2002..
- 31.Парсонс Вейн Публічна політика: Вступ до теорії й практики аналізу політики: Пер. з англ.-К.,2006.
- 32.Политический словарь: Учебн. пособие / Под ред.В.Ф, Халипова.-М.,1995.
- 33.Політична система сучасної України: особливості становлення,тенденції розвитку / Редкол.: Ф.М. Рудич.-К.,1998.
- 34.Політична система України: проблеми становлення і розвитку. Монографія / В.С. Великочий, М.А. Генік, Г.О. Дичківська та ін.: За ред. В.І. Кафарського.- К.,2008.
- 35.Политология: Учебник для вузов / Под. ред.М.А. Василика.-М.,1999.

36. Політологічний енциклопедичний словник / Упорядник В.П. Горбатенко; За ред. Ю.С. Шемшученка, В.Д. Бабкіна, В.П. Горбатенка.– 2-е вид., доп. і перероб.-К., 2004.
37. Політологія: Навч. посібник для вузів / Упоряд. та ред. М. Сазонов.-Харків,1998.
38. Політологія: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. О.В. Бабкіної, В.П. Горбатенка.-К.,2003.
39. Пойченко А.М. Політика: теорія і технологія діяльності. – К., 1996.
40. Пугачёв В.П., Соловьев А.И. Введение в политологию.-М.,1995.
41. Рікер П. Навколо політики. – К., 1995.
42. Рябов С.Г., Томенко М.В. Основи теорії політики. – К., 1996.
43. Рябов С.Г. Політологічна теорія держави.-К.,1996.
44. Салтовський О.І. Концепції української державності в історії вітчизняної політичної думки (від витоків до початку ХХ сторіччя).-К.,2002.
45. Скиба та ін. Вступ до політології: екскурс в історію правничо-політичної думки. – К., 1998.
46. Українська політологія: витоки та еволюція: Навч посібник / За ред. Ф.М. Кирилюка.-К.,1995.
47. Халипов В.Ф. Власть: основы кратологии.-М.,1995.
48. Халипов В.Ф. Власть: Кратологический словарь.-М.,1997.
49. Хто є хто в європейській та американській політичній науці: Малий політологічний словник / Б. Кухта, А. Романюк, М. Поліщук; За ред. Б. Кухти.-Львів,1997.
50. Чилкот Рональд Х. Теории сравнительной политологии. В поиска парадигмы / Пер. с англ.-М.,-2002.
50. Шаповал В.М. Вищі органи сучасної держави: Порівняльний аналіз.-К.,1995.
51. Шаповал В.М. Зарубіжний парламентаризм.-К.,1993.
52. Шведа Ю.Р. Теорія політичних партій і партійних систем: Навч. посібник.-Львів,2004.

54 .Яблонський В., Латко Я. Сучасні політичні партії України: Довідник.- К.,1999.

55. Ярош. Б. О., Ярош О. Б. Загальна теорія політики.-Луцьк., 2005.

